

GISDI

AZAD VƏ DEMOKRATİK SEÇKİLƏR

ÜÇÜN VƏTƏNDAŞ TƏŞƏBBÜSÜ

11 APREL 2018-Cİ İL

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI

PREZİDENT SEÇKİLƏRİ

ARALIQ HESABAT

Bakı şəhəri
29 mart, 2018

MÜNDƏRİCAT

1. GISDI – AZAD VƏ DEMOKRATİK SEÇKİLƏR ÜÇÜN VƏTƏNDAŞ TƏŞƏBBÜSÜ....
2. GISDI SEÇKİLƏRİN MÜŞAHİDƏ OLUNMASI MİSSİYASI.....
3. MAKROSİYASİ ŞƏRAIT VƏ SİSTEM.....
4. AZƏRBAYCANDA SEÇKİQABAĞI VƏZİYYƏT
5. HÜQUQİ ÇƏRÇİVƏ
6. SEÇKİ ADMINISTRASIYASI
7. SEÇKİ SİYAHILARI VƏ SEÇKİLƏRİN QEYDİYYATI
8. SEÇKİLƏRİN MAARİFLƏNDİRİLMƏSİ VƏ SƏLAHİYYƏTLƏRİ
9. NAMİZƏDLƏRİN İRƏLİ SÜRÜLMƏSİ VƏ QEYDİYYATI
10. SEÇKİ KAMPANİYASI.....
11. SEÇKİ KAMPANİYASINDA KİV-IN İŞTIRAKI
12. ŞİKAYƏT VƏ MÜRACİƏTLƏR
13. SEÇKİLƏRİN MÜŞAHİDƏ OLUNMASI.....
14. SEÇKİ GÜNÜ SEÇKİ MƏNTƏQƏLƏRİNDƏ GISDI MÜŞAHİDƏ
HƏDƏFLƏRİ.....
15. ƏLAVƏLƏR
 - 15.1. Namizədlərin qeydiyyatı üçün tələblər
 - 15.2. Qeydiyyatata alınmış namizədlər və İmtina verilən namizədlər
 - 15.3. Boykotların siyahısı 2018.....
 - 15.4. Azərbaycanda prezident seçkilərinin tendensiyaları 2003-2018.....
 - 15.5. Qeydə alınmış müşahidə təşkilatlarının siyahısı
 - 15.6. Görüşlərin siyahısı.....
 - 15.7. Müşahidə Hesabatı Forması (Seçki Məntəqəsi)

İXTİSARLAR

MSK	Mərkəzi Seçki Komissiyası
DSK	Dairə seçki komissiyası/ları
GISDI	Ədalətli və Demokratik Seçkilər üçün Vətəndaş Təşəbbüsü
MƏNSK	Məntəqə seçki komissiyası
SK	Seçki məntəqəsi
SL	Səsvermə siyahısı
QMM	Qısamüddətli Müşahidəçilər
MHF	Müşahidə Hesabatı Forması

GISDI – AZAD VƏ DEMOKRATİK SEÇKİLƏR ÜÇÜN VƏTƏNDAŞ TƏŞƏBBÜSÜ

GISDI, seçkilərin müşahidə olunması sahəsində ən qədim Bolqar QHT-sidir. O, 1990-cı ildə yaradılıb. GISDI ixtisasının açılışı, Azad və Demokratik Seçkilər üçün Vətəndaş Təşəbbüs deməkdir. 1990-cı ildən bəri GISDI Bolqarıstanda müşahidə missiyalarının həyata keçirilməsini əlaqələndirərək təşkil edir. GISDI seçkilərin müşahidə olunmasının beynəlxalq standartlarına əsaslanaraq Bolqarıstanda ilk demokratik seçkiləri (1990-cı ilin iyunu) müşahidə etmişdir. GISDI, Bolqarıstanda ilk dəfə seçki prosesinin demokratikləşdirilməsi və həqiqi seçki nəticələrinin əldə edilməsi vasitəsi kimi exit-poll və səslerin tez sayılmasını həyata keçirmişdir. Bu günə qədər GISDI milli (prezident və parlamentar) seçkilərdə 20-dən artıq uğurlu yerli seçki müşahidə missiyalarını və xeyli yerli seçkiləri müşahidə etmişdir. GISDI bəzi beynəlxalq seçki müşahidə missiyalarında iştirak etmişdir. Azərbaycanda isə 2003-cü ildən etibarən seçkiləri müşahidə edir.

GISDI, azad və demokratik seçkilərin keçirilməsi üçün ATƏT-DTİHB və digər beynəlxalq öhdəlik və standartlara, habelə milli qanunvericiliyə tam uyğun gəlir. GISDI demokratik və ədalətli, azad və həqiqi seçkiləri dəstəkləyir. Mülki təşkilat kimi, seçkiləri keçirən ölkədəki xalqın, habelə, beynəlxalq ictimaiyyətin xeyrinə işləyir.

GISDI bir tərəfdən seçkilərin müşahidə olunmasının beynəlxalq təcrübə və qaydalarına, digər tərəfdən isə sosioloji tədqiqat metodologiyasına əsaslanaraq seçkiləri müşahidə metodologiyasını yaratmışdır. GISDI-nin seçkiləri müşahidə metodologiyasının nəticələri seçki prosesinin bütün elementləri ilə yanaşı, bu prosesin daha da təkmilləşdirilməsi və demokratikləşdirilməsi üçün konkret tövsiyələr verdiyini aydın şəkildə göstərir. Seçkilərin müşahidə olunması ilə yanaşı, GISDI seçki müşahidəçiləri - Qısamüddətli müşahidəşilər, Uzunmüddətli müşahidəçilər və Əsas komanda analitikləri üçün təhsil və təlim metodologiyası hazırlamışdır.

GISDI aşağıdakı sahələrdə öz təsdiqini tapmış bir təcrübəyə malikdir:

- Seçki məntəqəsinin müşahidəsi - açılması, səsvermə, bağlanması, hesablama və tabulyasiya;
- Seçicilərin siyahısı və seçicinin qeydə alınmasının tamlığı və düzgünlüyünü müşahidə etmək;
- Seçki prosesində KİV-in monitorinqi (ənənəvi və sosial media);
- Exit Poll və Səslerin tez sayılması;
- Seçki qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi və onun praktiki icrası;
- Seçkilərin müşahidə olunması üzrə metodologiya və alətlər;
- Seçicinin təhsili və müşahidəçilərin hazırlanması.

GISDI haqqında ətraflı məlumatı www.gisdi.eu ünvanından əldə edə bilərsiniz.

GISDI-SEÇKİLƏRİN MÜŞAHİDƏ OLUNMASI MISSİYASI

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti “Növbədənənar Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin elan edilməsi haqqında” 05 fevral 2018-ci il tarixli Sərəncam imzalamışdır.

Sərəncamda göstərilmişdir ki, “Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Seçki Komissiyası növbədənənar Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin 2018-ci il aprelin 11-nə təyin olunmasını və Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsində müəyyən edilmiş qaydada keçirilməsini təmin etsin”¹

Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Seçki Komissiyası (MSK) Prezidentin 05 fevral 2018-ci il tarixli Sərəncamına uyğun olaraq Növbədənənar Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkiləri 2018-ci il aprelin 11-nə təyin edilməsi haqqında qərara qəbul etmişdir².

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti ümumi, bərabər və birbaşa seçki hüququ əsasında sərbəst, gizli və şəxsi səsvermə yolu ilə 7 il müddətinə seçilir.

Konstitusiyaya əsasən “Azərbaycan Respublikasının Prezidenti səsvermədə iştirak edənlərin yarısından çoxunun səs çoxluğu ilə seçilir. Bu səs çoxluğu səsvermənin birinci dövrəsində toplanmayıbsa, səsvermə günündən sonra ikinci bazar günü səsvermənin ikinci dövrəsi keçirilir. İkinci dövrdə ancaq birinci dövrdə ən çox səs toplamış iki namizəd, yaxud ən çox səs toplamış və öz namizədliyini geri götürmüş namizədlərdən sonra gələn iki namizəd iştirak edir.”³

Azərbaycan dövləti demokratik, hüquqi, dünyəvi, unitar respublikadır. Azərbaycanda Qanunvericilik hakimiyyətini Milli Məclis həyata keçirir, İcra Hakimiyyəti Prezidentə mənsubdur və Məhkəmə hakimiyyətini Azərbaycan Respublikasının məhkəmələri həyata keçirir. Konstitusiyaya əsasən, Respublikanın Prezidenti Azərbaycan dövlətinin başçısıdır və həm ölkə daxilində, həm də xarici əlaqələrdə Azərbaycan dövlətini təmsil edir⁴.

- Prezident Birinci vitse-prezidenti və vitse-prezidentləri təyin edir.
- Prezident Milli Məclisin Razılığı ilə Baş Naziri təyin edir;
- Yerli icra hakimiyyəti başçılarını təyin edir;

¹ <http://www.msk.gov.az/az/serencamlar/952/>

² http://www.msk.gov.az/plugins/pdf/datafiles/az_FILE_OF7736-5D108B-EB8FF6-EFB3AB-9AABD2-5E3F97.pdf

³ <http://meclis.gov.az/?/az/topcontent/2>

⁴ Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, maddə 8.

- Prezident, həmçinin, Konstitusiya Məhkəməsinin, Ali Məhkəmənin, apellyasiya məhkəməsinin Milli Məclis tərəfindən təyin olunması ilə bağlı təqdimat verir və Milli Məclisin razılığı ilə Baş Prokuroru təyin edir.
- Prezident Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə (Parlament Seçkiləri) seçkiləri təyin edir⁵
- Prezidentin növbədənkenar prezident seçkiləri təyin etmək hüququ var⁶.
- Prezidentin toxunulmazlıq hüququ vardır⁷. Əlavə olaraq, onun şərəf və ləyaqəti qanunla qorunur⁸.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 106-cı maddəsinə əsasən “Azərbaycan Respublikasının Prezidenti toxunulmazlıq hüququna malikdir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin şərəf və ləyaqəti qanunla qorunur” Bununla bağlı ayrıca qanun qəbul edilməmişdir.

Cinayət Məcəlləsində “Azərbaycan dövlətinin başçısının — Azərbaycan Respublikası Prezidentinin şərəf və ləyaqətini ləkələmə və ya alçaltma” maddəsi vardır (maddə 323). Lakin İlham Əliyevin Prezident olduğu dövrdə (2003-cü ildən) Prezidentin şərəf və ləyaqətinin ləkələməyə görə cinayət işi başlanmamış və mülki idda irəli sürülməmişdir.

Yuxarıda göstərilən göstərir ki,, Konstitusiyaya əsasən, Azərbaycan Respublikasının siyasi sistemi və dövlət idarətməsi mərkəzləşdirilmişdir.. Prezident dövlətin sabitliyi və onun uğurlu iqtisadi və mədəni inkişafı üçün məsuliyyət daşıyır. Bu məsuliyyət dünyada, o cümlədən Yaxın Şərqdə, Azərbaycanla həmsərhəd və ona ərazicə yaxın olan dövlətlərdə baş verən proseslər və müəkkəb qeosiya proseslər fonunda daha da artır.

GISDI, hazırkı geosiya vəziyyəti Azərbaycan üçün 11 Aprel 2018-ci il tarixində keçiriləcək növbədənkenar prezident seçkilərinin keçirilməsini zəruri edən hal kimi qiymətləndirir. Seçkilərin müşahidə olunması demokratik və ədalətli seçkilər üçün beynəlxalq standartlara cavab verir. GISDI bu hallarla yanaşı, Azərbaycan Respublikasının siyasi, iqtisadi və mədəni xüsusiyyətlərini də nəzərdən keçirir. Seçki prosesində demokratiyanın səviyyəsinin qiymətləndirilməsi və

⁵ Prezidentin səlahiyyətləri – Konstitusiya, maddə 109.

⁶ Konstitusiya, maddə 101. Konstitusiya referendumundan sonra edilmiş əlavə

⁷ Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, maddə 106.

⁸ Bu qanun 2013-cü ildə müzakirə olunmuşdur (cf. <http://en.apa.az/azerbaijan-politics/domestic-news/law-on-protection-of-honor-and-dignity-of-azerbaijan-s-president-being-developed.html>). Nə bu cür qanunun qəbul olunub-olunmaması ilə bağlı, nə də bu cür qanunun qəbul edilməsinin mümkün səbəbləri barədə heç bir məlumatımız yoxdur. Sonuncu Prezident seçkilərində Mərkəzi Seçki Komissiyası qarşısında Konstitusiyanın 106-cı maddəsi ilə iddia qaldırıldı ki, digər namizədlərin televiziya müzakirəsi zamanı prezident və prezidentin ailə üzvlərinin şərəf və ləyaqətinin qorunması qaydaları pozulmuşdur. Prezidentin şəxsiyyətinin hüquqi qorunmasını həyata keçirməklə MSK günahkarlar və seçki prosesində iştirak edən bütün digər şəxslərə xəbərdarlıqdan başqa heç bir sanksiya tətbiq etməyib və xüsusilə xəbərdar edib ki seçkiqabağı təşviqat kampaniyası zamanı onların davranışları və ictimaiyyətin açıqlamaları qanunla nəzərdə tutulmuş müəyyən məhdudiyyətlər çərçivəsində keçirilməlidir.

demokratikləşmə istiqamətində təkmilləşmə ABŞ və Fransa, Türkiyə, Rusiya və Qazaxıstan kimi prezident respublikaları ilə müqayisə olunmaqala aparılmalıdır. Son 3-4 ildə bu ölkələrdə Prezident hakimiyyətinin gücünü və onun cəmiyyətdəki rolunu artıran qanunların qəbulu və Prezidentə siyasi dəstək verən hakim partiyanın rolunun artırılması tendensiyası vardır. Bu tip ölkələrin hamısında neoliberal demokratiya üsulu ilə idarəetmə sistemi tədricən mərkəzləşdirilmiş demokratiya idarəetmənin konkret üsullarına keçir.

GİSDİ 11 aprel 2018-ci il tarixində keçiriləcək Prezident seçkilərini müşahidə etmək üçün Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən dəvət edilmişdir və seçkiləri beynəlxalq müşahidə missiyasını həyata keçirir.

Missiyaya Dr. Mihail Mirchev başçılıq edir. Missiyanın əsas komandası siyasi, hüquqi, seçki, media və vətəndaş cəmiyyətinin analitiklərindən ibarətdir. Seçki günü, seçki gününün əvvəlki və sonrakı günləri 70 nəfər qısa-müddətli müşahidəçi tərəfindən müşahidə ediləcək - bunların hamısı parlamentin üzvləri, əsasən Cənub-Şərqi Avropadan olan universitet professorlarıdır.

Missiyamızın məqsədi seçki prosesinin demokratikliyi və ədalətliliyini, seçki kampaniyası mühitini, seçkilərin hazırlanmasını və təşkilini, eləcə də seçki günü və seçki günündən sonrakı fəaliyyəti qiymətləndirməkdir. GİSDİ məqsədinə nail olmaq üçün aşağıdakıları planlaşdırır:

- Seçki kampaniyası dövründə, seçki günü və seçki günündən sonra Azərbaycanda seçkiləri idarə edən institutların - Mərkəzi Seçki Komissiyası (MSK), dairə seçki komissiyaları (DSK), məntəqə seçki komissiyalarının (məntəqə seçki komissiyaları) monitorinqini aparır;
- KİV-in monitorinqini aparır;
- Aşağıda göstərilən vacib müsahibələrlə bir sıra dərin müsahibələr aparmaq: (Bu hesabatla əlavə iclaslar siyahısı əlavə olunur).
 - Seçki administrasiyasının və digər dövlət qurumlarının nümayəndələri;
 - namizədlərin və kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələri;
 - vətəndaş cəmiyyəti və biznes təşkilatları;
 - yerli seçki müşahidəçiləri.

Əldə edilmiş məlumatlara, kampaniyanın və seçki prosesinin müxtəlif nöqtəyi-nəzəri və qiymətləndirmələrinə əsasən GİSDİ seçki prosesinin və demokratikləşmənin daha da yaxşılaşdırılması üçün tövsiyələr verəcəkdir.

GİSDİ seçki müşahidə missiyasını aparmaqda və nəticələrin daha da yaxşılaşdırılması üçün tövsiyələr verərkən MSK, demokratik seçkilərin beynəlxalq standartları, Azərbaycan vətəndaş cəmiyyəti qarşısındakı məsuliyyətini anlayır.

GİSDİ, analitiklərimiz və müşahidəçilərimizlə görüşmək və seçki ilə bağlı məsələlərə dair fikirlərini bölüşmək üçün vaxt ayırıqları üçün bütün sorğuçulara minnətdarlığını bildirir. GİSDİ, müşahidə

missiyasının keçirilməsində bizə kömək edən bütün iş yoldaşları və tərəfdaşlarına təşəkkürünü bildirir.

MAKROSİYASI ŞƏRAİT VƏ SİSTEM

Azərbaycanda 11 aprel 2018-ci il tarixində keçiriləcək prezident seçkiləri regionda mövcud olan mürəkkəb və problemlı bir geosiyasi mühitdə keçirilir. Belə bir geosiyasi mühit prezidentliyə namizədlərin hər biri üçün, eləcə də onlara dəstək verən tərəflərə və vətəndaş cəmiyyətlərinə qarşı bir çağırışdır. Hər bir namizədin bu xarici kontekst fonunda vətəndaş diqqətini və həssaslığını nəzərə alması onların seçki kampaniyasının uğurlu və ya uğursuz olmasını şərtləndirən amillərdəndir.

Makrosiyasi səviyyədə - həm dünya, həm də regionda- əsas önəmli sözlər aşağıdakılardır: İNTEQRASIYA, SABİTLİK, MULTİKULTURALİZM, MİLLİ KİMLİK.

NTEQRASIYA

Şərqi Avropa və Orta Asiya yollarının kəsişməsində yerləşən Azərbaycan şimaldan Rusiya, cənubdan İran, şərqdən Qazaxstan və Türkmənistan (dəniz sərhəddi), qərbdən Ermənistan Türkiyə ilə şimal qərbdən Gürcüstanla həmsərhəddir.

Azərbaycan ərazilərinin 20 % qonşu Ermənistan Respublikası tərəfindən işğal olunmuşdur. Etnik ermənilərin də yaşadığı keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti və onun ətrafında yerləşən 7 inzibati rayon 1989-cu ildən başlayaraq 1993-cü ilin sonunadək Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal altına alınmışdır və həmin ərazilərdə yaşamış 700 000 nəfərdən artıq erməni olmayan bütün xalqların (əksəriyyəti azərbaycanlılar olmaqla) nümayəndələri zorla deportasiya olunmuşdur. BMT Təhlükəsizlik Şurası Ermənistanı işğal etdiyi ərazilərdən dərhal çıxmasına dair qətnamələr⁹ qəbul etsə də hazırda həmin ərazilər işğalçı rejimin nəzarəti altındadır. Elə həmin dövrdə Ermənistan Respublikasında yaşamış 320 000 nəfərdək etnik azərbaycanlı da deportasiya olunmuşdur və onlar da hazırda Azərbaycanda məskunlaşmış və onların hamısına 1998-ci ildə Azərbaycan vətəndaşlığı verilmişdir.

Azərbaycan özünün geosiyasi və coğrafi mövqeyini də nəzərə almaqla regionda balanslı xarici siyasət aparır.

⁹ <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/247/71/IMG/N9324771.pdf?OpenElement>
<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/428/34/IMG/N9342834.pdf?OpenElement>
<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/557/41/PDF/N9355741.pdf?OpenElement>
<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/631/20/PDF/N9363120.pdf?OpenElement>

Azərbaycan Avropa İttifaqının Şərq Tərəfdaşlığı proqramına qoşulmuşdur və bu proqram çərçivəsində Avropa İttifaqı ilə müxtəlif sahələrdə əməkdaşlıq edir. Azərbaycan Aİ ilə readmissiya və viza asanlaşdırılmasına dair müqavilələr imzalamışdır və həmin müqavilələr qüvvəyə minmişdir. Avropa İttifaqının Asossasiya müqaviləsinə qoşulmadan Aİ ölkələri ilə ikitərəfli əməkdaşlığa daha çox üstünlük vermişdir. Bununla belə hazırda Azərbaycan "Müasirləşmə üçün strateji tərəfdaşlıq" müqaviləsi üzrə danışıqlar daxil olmaqla əlaqələr üçün yeni bir çərçivədə Aİ ilə əməkdaşlıq edir. Bu tərəfdaşlıq üçün hazırlığını nümayiş etdirir və müqavilə əlaqələrini gücləndirir. Azərbaycanın bu razılaşmada müəyyən edilmiş qarşılıqlı maraqları var.

Aİ və Azərbaycan əlbəttə ki, ümumi maraqları bölüşürlər. Enerji təchizatçısı və onun müstəqil xarici siyasəti kimi strateji rolunu nəzərə alaraq, Aİ ölkədə demokratik islahatları təşviq etməyə davam edir.

Azərbaycan, 2001-ci ildən Avropa Şurasının üzvüdür. Şuraya üzv olduqdan sonra Azərbaycan monitorinq altında olmuşdur və demokratiyaya doğru irəliləyiş nümayiş etdirməyə təşviq edilmişdir. Avropa Şurası Parlament Assambleyasının (2017) qəbul etdiyi sonuncu qətnamə Azərbaycanı icra orqanları üzərində parlament nəzarətini gücləndirməyə, məhkəmə sisteminin müstəqilliyini təmin etməyə və ölkədə ifadə azadlığı və birləşmək hüququ ilə bağlı narahatlıqları aradan qaldırmağa çağırır. Bununla belə qeyd edilməlidir ki, Avropa Şurasının tövsiyəsi ilə "Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə etimad məsələsinin həll edilməsi hüququnun əlavə təminatları haqqında Konstitusiya Qanunu"¹⁰ qəbul edilmişdir. Bu Konstitusiya qanunu Milli Məclisə hökumət üzərində nəzarəti həyata keçirməyə imkan verir. Ölkənin Baş Naziri hər il parlament qarşısında hesabat verir.

Azərbaycana islahatlar üçün əhəmiyyətli bir potensiala malik olduğu üçün ona dəstək lazımdır və burada multikulturalizm və müxtəlifliyin tolerantlığı sahəsində başlıca siyasət və nailiyyətlər, əsasən müsəlman əhalisi olan dövlətin dünyəvi təbiəti kimi əlavə əlverişli amillər var.

SABİTLİK

Regionda müharibələrin və konfliktlərin alovlandığı və dünya müharibəsinin başlanması da real təhlükəyə çevrildiyi bir vaxtda Azərbaycanda davamlı siyasi, iqtisadi sabitlik hökm sürür. Dini, milli, etnik zəmində tam əminəamənlik mövcuddur. Azərbaycan tarixən fərqli mədəniyyətlərin birgə və sülh şəraitində mövcud olduğu ölkədir. Hakimiyyət multikulturalizmi dəstəkləyir və hökumətin bununla bağlı aydın olan strategiyası var. Əhalinin 1 milyona yaxınının qaçqın və ya məcburi köçkün olmasına baxmayaraq siyasi, iqtisadi sabitlik mövcuddur. Kriminogen durum kifayət qədər yaxşıdır. Son onillikdə baş verən qlobal iqtisadi böhranlar fonunda ölkədə iqtisadi sabitlik qorunub saxlana bilmişdir.

¹⁰ <http://www.meclis.gov.az/?/az/topcontent/34>

Ölkədə 60-a yaxın siyasi partiya, 4500-dən çox Qeyri-hökumət təşkilat, 5 000 artıq KİV mövcuddur. Nəşr olunan mətbuat üçün qeydiyyat rejimi yoxdur. İstənilən şəxs xəbərdar etməklə nəşr olunan dövrü mətbuat yarada bilər. Ölkədə internet üzərində məhdudiyyət yoxdur. Bununla belə son illərdə internet üzərindən şərəf və ləyaqəti alçaldan yazlara, çıxışlara görə inzibati və cinayət məsuliyyəti müəyyən edilmişdir.

Azərbaycan qərbi asiya regionunda sabillik adasına bənzər. Burada hakimiyyət və QHT-lər, hakim partiya və müxalifət partiyalar arasında ictimai konsensus mövcuddur.

MULTİKULTURALİZM

Azərbaycanda tarixən köklü hesab olunan və sonradan məskunlaşan bir sıra xalqlar və etnik qruplar mövcuddur. Eynizamanda ölkədə əsas dünyəvi dinlərə, o cümlədən islam dininə, xristian dininə, iudaizmə sitayiş edənlər vardır. İslam dini əhəlinin əksəriyyətinin mənsub olduğu dindir və burada şiə və sünni təriqətinə mənsub olan insanlar sülh və hər hansı ziddiyyətli münasibət olmadan yaşayır. Xristian dininə mənsub olanlar içərisində pravoslavlar və katoliklər vardır. Ölkədə hər bir dinə məxsus məbədlər, o cümlədən məscidlər, kilsələr, kəstiyol və sinagoglar mövcuddur. Hər hansı dinə üstünlük qanunla qadağandır. Azərbaycan dünyəvi dövlət modelini seçmişdir və həyat tərzinə görə daha çox Avropaya yaxındır. Əvvəlki illərdə ölkə prezidenti tərəfindən multikulturalizm ili, islam həmrəyliyi ili elan olunmuşdur. Ölkədə multikulturalizmə həsr olunmuş beynəlxalq forumlar keçirilir.

Ölkədə süni surətdə separatizmi qızışdırmaq cəhdləri həmişə uğursuz olmuşdur.

MİLLİ KİMLİK

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 5-ci maddəsində xalqın vahidliyi prinsipi əks olunmuşdur. Konstitusiyanın bu maddəsinin ikinci hissəsində göstərilir ki, *“Azərbaycan xalqının vahidliyi Azərbaycan dövlətinin təməlini təşkil edir. Azərbaycan Respublikası bütün Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının ümumi və bölünməz vətənidir”*¹¹.

Bununla belə ölkədə yaşayan bütün xalqların və etnik qrupların özünü identifikasiya hüququ təmin olunmuşdur. Hər bir xalqın nümayəndəsi öz ana dilində təhsil almaq, mədəni müxtəlifliyini qorumaq hüququna malikdir.

Seçki proseslərində namizədlər milli dəyərlərin qorunması və inkişafı məsələlərini öz platformalarında daxil etsələr də Avropada son illərdə müşahidə olunan ənənəvi dəyərləri milliyətçiliyi əsas şüar kimi irəli sürmək müeyilləri yoxdur.

¹¹ <http://meclis.gov.az/?/az/topcontent/2>

Yekun Qeydlər:

Azərbaycanda keçiriləcək Prezident seçkilərinə yekun siyasi qiymət verərkən biz, müşahidəçi olaraq seçki prosesinin inkişafı prosesini maraqla izləyirik. Biz gözləyirik ki, integrasiya, sabillik, milli özünüdərk, multikulturalizmin mövcudluğuna tərəfdar olan namizədlər sonda öz electoral naliyyətlərinə yetişə biləcəkdir. Bu rəyi əksəriyyət müsahiblər bölüşür.

Bununla belə əks nöqteyi-nəzərlər də mövcuddur. Bir qism belə hesab edir ki, Azərbaycan liberalism və “açıq cəmiyyət” xətti üzrə inkişaf etməlidir və bu istiqamətdə öz suverenliyindən, milli ənənələrindən və özünəməxsusluğundan qismən imtina etməlidir.

Beləliklə seçki prosesində idoloji platformadnın irəli sürülməsində bu iki platform müşahidə edilir. Biz beynəlxalq müşahidə missiyası olaraq bu iki platform seçkilərin son nəticələrində faiz etibarilə dəqiq əks olunacaqdır.

AZƏRBAYCANDA SEÇKİQABAĞI VƏZİYYƏT

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 2003-cü ilin oktyabr ayının 15-də keçirilən Prezident seçkilərdə qalib gəlmiş və 2003-cü il 31 oktyabr tarixində vəzifəsini icrasına başlamışdır.. 2016-cı ildə 26 sentyabr tarixində Konstitusiyaya əlavə və dəyişikliklərin edilməsi ilə bağlı keçirilən referendumdan sonra qüvvəyə minmiş dəyişikliklər prezidentə növbədənəkar Prezident seçkiləri təyin etmək hüququ verir¹². Hazırkı Prezident konstitusiyada əks olunan hüququndan istifadə edərək 2018-ci il fevralın 5-də növbədənəkar prezident seçkilərinin elan edilməsi barədə sərəncam imzalayıb. Sərəncama əsasən, seçki 11 aprel 2018-ci də keçiriləcək.

Bunun nəticəsi olaraq, MSK Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin keçirilməsinə dair 6 fevral 2018-ci il tarixli 1/1 qərar qəbul etmişdir.

Həmin gün MSK Azərbaycan Respublikasının prezident seçkilərinin hazırlanmasına dair əsas tədbir və fəaliyyətlər üçün Təqvim Planını təsdiqləyib. Bu sənəd düzgün seçki prosesi üçün əhəmiyyətli hesab olunur, çünki bu sənəd, bütün lazımi tədbirlərin təsviri, aktiv və passiv seçki hüququnun həyata keçirilməsi üçün və demokratik prinsiplərə riayət edilməsi üçün namizədlər və vətəndaşlar üçün tətbiq olunan bütün şərtləri əks etdirir.

Əksəriyyət müşahidəçilərin qeyd etdiyinə görə Təqvim Planında qeyd olunan müddətlər namizədliyin irəli sürülməsi üçün zəruri olan sənədlərin toplanması, namizədliyin qədə alınması üçün kifayət etmişdir. Bununla belə bəzi əks fikirlər də olmuşdur ki, bu müddətlər kifayət deyildir. Bununla belə əsas fikirlər ondan ibarətdir ki, hər bir ciddi siyasi partiya və lider 125 seçki dairəsinin azı 60-ının hər birindən azı 50 imza olmaqla 40 000 imzanı toplamaq, sənədləri hazırlamaq üçün kifayət qədər təşkilati və maliyyə resurslarına malik olmalıdır.

Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatının (ATƏT) Demokratik Təsisatlar və İnsan Hüquqları Bürosunun (DTİHB) Prezident seçkilərilə bağlı Azərbaycan Respublikasına göndərilmiş Ehtiyacları Öymətləndirmə Missiyasının (EQM) 11 aprel 2018-ci il tarixində keçiriləcək Prezident seçkiləri ilə bağlı hazırladığı hesabatda göstərilir ki, *“Seçki Məcəlləsinə edilən son dəyişikliklər rəsmi kampaniya müddətini 28 gündən 23 günə endirdi. ATƏT / DTİHB EQM-in görüşdüyü bütün siyasi partiyalar seçkidə fəal iştirak etmək niyyətində olduqlarını və kampaniyalarının strategiyasını hazırladıqlarını bildirmişlər”*¹³

Azərbaycan Respublikasında növbədənəkar Prezident seçkilərinin təyin olunması Konstitusiyanın 101 maddəsinin birinci hissəsi ilə müəyyən olunur. Həmin bənddə göstərilir ki, “Azərbaycan Respublikasının Prezidenti növbədənəkar Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərini elan

¹² Konstitusiyanın 101-ci maddəsinin birinci hissəsinə əsasən “Azərbaycan Respublikasının Prezidenti növbədənəkar Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərini elan edə bilər”.

¹³ <https://www.osce.org/odihr/elections/azerbaijan/373981?download=true>

edə bilər”. Digər hallarda növbədənəkar Prezident seçkilərinin keçirilməsi Konstitusiyanın 104-cü (Azərbaycan Respublikası Prezidentinin öz səlahiyyətlərini daimi icra edə bilməməsi səbəbindən vəzifəsini tərk etdikdə) və 107-ci maddəsində (Azərbaycan Respublikası Prezidentinin vəzifədən kənarlaşdırılması halında) təyin olunur. Konstitusiyanın 105-ci maddəsinin birinci hissəsinə əsasən “Azərbaycan Respublikasının Prezidenti vaxtından əvvəl vəzifədən getdikdə 60 gün müddətində növbədənəkar Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçkiləri keçirilir” .

Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 05 fevral 2018-ci il tarixli “Növbədənəkar Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin elan edilməsi haqqında” Sərəncamı ilə 11 aprel 2018-ci il tarixində təyin olunmuş Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin növbədənəkar seçkiləri Konstitusiyanın 101-ci maddəsinin birinci hissəsinə və Seçki Məcəlləsinin 179-cu maddəsinə istinad edilərək təyin edilmişdir.

Yerli və beynəlxalq ekspertlərin rəylərinə əsasən növbədənəkar Prezident seçkilərinin elan olunması Konstitusiyaya 2016-cı il sentyabrın 26-da keçirilmiş ümumxalq səsverməsində (referendumda) qəbul edilmiş əlavə və dəyişikliklərlə bağlıdır. Azərbaycan Konstitusiyasına düzəlişlərlə bağlı referendumdan dərhal sonra növbədənəkar Prezident seçkilərinin keçirilməsi ilə bağlı müzakirələr başlanmışdır. Qanunverici orqan Seçki Məcəlləsinə müvafiq dəyişikliklər edərək onu Konstitusiyaya uyğunlaşdırmış, növbədənəkar prezident seçkisinin keçirilməsi barədə qaydalara dəyişiklik edilmişdir. Konstitusiyaya edilən dəyişiklik ölkədə Ali İcra Hakimiyyətinin statusunda əsaslı dəyişikliyi gətirmidir və bu baxımdan növbədənəkar seçkilərin keçirilməsi zəruri olmuşdur.

Belə ki, Prezidentin səlahiyyət müddətləri 5 ildən 7 ilədək artırılmış, Prezidentin Milli Məclisi (parlament) buraxmaq səlahiyyəti yaranmışdır. Eynizamanda Konstitusiyaya birinci vitse-prezident və vitse-prezidentlər vəzifələrinin də daxil edilməsi əvvəlki idarəetməni əsaslı dəyişdirmişdir. Belə ki, əvvəlki variantda Prezident səlahiyyətlərini icra edə bilmədikdə, istefa verdikdə və ya vəzifəsindən kənarlaşdırıldıqda onu baş nazir əvəz edirdi. Yeni dəyişikliyə əsasən isə bu halda onu birinci vitse-prezident əvəz edəcəkdir.

Bəzi mənbələr həmçinin qeyd edir ki, növbədənəkar Prezident seçkiləri həmçinin 2025-ci ildə parlament seçkiləri kampaniyası ilə Prezident seçkiləri kampaniyasının üst-üstə düşməsinin qarşısını alacaqdır. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə görə Milli Məclisə (parlamentə) seçkilərlə Prezident seçkiləri eyni vaxtda təşkil edilə bilməz. Bu halda seçki günü deyil seçki kampaniyasının üst-üstə düşür və bu da məqsədəuyğun hesab edilmir.

Ümumiyyətlə, bəzi siyasi partiyalar istisna olmaqla qeydiyyatda alınmış siyasi partiyaların əksəriyyəti prezident seçkilərində iştirak etmək istəklərini ifadə ediblər. Muxalifət partiyalarının bəziləri prezident seçkisində, o cümlədən, muxalifətçi Azərbaycan Demokratik Qüvvələr Milli Şurası və Müsavat Partiyası qatılmayacaqlar. Bəzi müşahidəçilərə və mətbuat orqanlarına verdikləri izahatlarda onlar, həm seçkilərdə rəqabət qabiliyyətinin olmamasını həm də,

növbənəkənər prezident seçkilərinin kifayət qədər motivasiya edilməməsi və başqa məqsədlərlə həyata keçirildiyini hesab edirlər.

Bu Hesabatın hazırlanması başa çatdıran tarixdə namizədlərin qeydiyyatı müddəti başa çatmışdır. Prezident seçkilərinin keçirilməsi üçün 15 namizəd irəli sürülmüşdü və onların müraciətləri Mərkəzi Seçki Komissiyasına təqdim edilmişdir.. Onlardan 8 namizəd 2018-ci il aprelin 11-nə həyata keçiriləcək Prezident Seçkilərində iştirak edəcək və onların namizədlikləri MSK tərəfindən qeydə alınmışdır.

Biz hesabatı qeydiyyata alınmış namizədlərin siyahısını və onların əvvəlki prezident seçkilərindəki (2003, 2008, 2013-cü illər) nəticələrini əlavə etmişik (Əlavə baxın).

* * *

Azərbaycan Prezidenti seçicilər tərəfindən birbaşa seçilir. Konstitusiyanın 101-ci maddəsinə görə *“Azərbaycan Respublikasının Prezidenti səsvermədə iştirak edənlərin yarısından çoxunun səs çoxluğu ilə seçilir. Bu səs çoxluğu səsvermənin birinci dövrəsində toplanmayıbsa, səsvermə gündən sonra ikinci bazar günü səsvermənin ikinci dövrəsi keçirilir. İkinci dövrdə ancaq birinci dövrdə ən çox səs toplamış iki namizəd, yaxud ən çox səs toplamış və öz namizədliyini geri götürmüş namizədlərdən sonra gələn iki namizəd iştirak edir. Səsvermənin ikinci dövrəsində səs çoxluğu toplayan namizəd Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilmiş sayılır”*.¹⁴

2009-cu ildə referendum yolu ilə Konstitusiyaya edilən dəyişikliklərdən sonra Prezidentin iki dəfədən artıq dala bədal seçilməsinə qoyulan məhdudiyyət aradan qalxmışdır.

2016-cı ildə referendum yolu ilə Konstitusiyaya edilən dəyişikliklə Prezidentin səlahiyyət müddəti 5 ildən 7 ilə qədər uzadılması təsbit olundu. Bu dəyişiklikdə məqsəd parlament, bələdiyyə və prezident seçkiləri arasında mümkün üst-üstə düşmənin və ya konsentrasiyanın qarşısını almaq üçün idi. ATƏT regionunda, Prezidentin yeddi il dövlət başçılığı etməsi maksimum məqbul müddət kimi görünür. Lakin belə müddətlərin mövcud olduğu ölkələr olmuşdur və ATƏT regionundan kənarda hazırda belə dövlətlər mövcuddur.

Azərbaycan xalqının iradəsi Azərbaycan Respublikasının dövlət hakimiyyətinin əsasını təşkil edir. Konstitusiyaya və Seçki Məcəlləsinə əsasən, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları ümumi, , bərabər və birbaşa seçki hüququ əsasında gizli və fərdi səsvermə yolu ilə Prezident seçkilərində iştirak edirlər. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının seçkilərdə iştirakı pulsuz və könüllüdür. Heç kəs Azərbaycan Respublikası vətəndaşının seçkilərdə iştirak etməsi və ya etməməsi üçün ona təzyiq etmək hüququna malik deyil.

Bu, demokratiyanın son dərəcə əhəmiyyətli bir prinsipidir və buna görə, seçki prosesinin müşahidə metodologiyasına baxmayaraq, GISDI-nin üzərinə düşən vəzifə, seçkilərdə müxalifətin rəqabət aparma ehtimalına uyğun olaraq seçki prosesinin pozulması ilə bağlı praktik halları

¹⁴ <http://meclis.gov.az/?/az/topcontent/2>

qiymətləndirməkdir. Belə pozuntu halları istisna olmadığı, lakin tez-tez baş verdiyi halda, seçkilərin keçirilməsi və seçki nəticələrinin tanınmaması məqbul hesab olunur. Seçki prosesinin demokratik prinsiplərinin qismən pozulması inkişaf etmiş demokratik ölkələrdə də baş verə bilər.

* * *

Seçki öncəsi keçirilən sosioloji sorğular da hazırda fəaliyyət göstərən Prezidentin reytinginin çox yüksək, 80 faizdən artıq olmasını göstərir. Məsələn ötən ilin dekabr ayında “ELS-Müstəqil Araşdırmalar Mərkəzi” İctimai Birliyinin keçirdiyi sorğunun nəticələrinə görə, respondentlərin 93 faizi Azərbaycanda ictimai-siyasi vəziyyəti sabit kimi qiymətləndiriblər. Rəyi soruşulanların 4 faizi vəziyyəti qeyri-sabit qiymətləndirib. Ümumiyyətlə, Azərbaycanın son 5 ildə düzgün, yaxud yanlış istiqamətdə inkişaf etdiyi barədə sorğunu cavablandıran respondentlərin 84 faizi inkişaf istiqamətini düzgün, 5 faizi yanlış kimi qiymətləndirib.

Rəyi soruşulanlara Azərbaycan Prezidentinin həyata keçirdiyi siyasətin qiymətləndirilməsi də təklif olunub. Prezident İlham Əliyevin həyata keçirdiyi xarici siyasəti qiymətləndirənlərin 91,4 faizi bu siyasəti dəstəklədiyini bildiriblər. “Dövlətimizin başçısının həyata keçirdiyi daxili siyasəti dəstəkləyirsinizmi” sualına respondentlərin 85 faizi “bəli” cavabını verib¹⁵.

11aprel 2018-ci il tarixində keçiriləcək Prezident seçkilərində exit-poll keçirmək üçün MSK-da yerli partnyorlarala akkreditasiyadan keçən ABŞ-ın AJF&Associates Inc. Təşkilatının Azərbaycanda keçiriləcək prezident seçkiləri ilə əlaqədar “exit-poll” öncəsi apardıqları sosioloji araşdırmanın nəticələrində göstərilir ki, “Əgər prezident seçkiləri bu gün keçirilsəydi və namizədlər aşağıdakı şəxslər olsaydı, kimə səs verərdiniz?” və “Əgər parlament seçkiləri bu gün keçirilsəydi hansı partiyanın namizədinə səs verərdiniz?” suallarına alınan cavablar belə olub: İlham Əliyev - 83 faiz və Yeni Azərbaycan Partiyasının namizədi – 71 faiz. “Hazırkı hökumətin işini necə qiymətləndirirsiniz?” sualına alınmış cavablar isə belə olub: əla – 29 faiz, yaxşı –27 faiz, orta – 20 faiz. Ümumilikdə, 76 faiz respondent hazırkı hökumətin fəaliyyətini qənaətbəxş hesab edib¹⁶.

15

https://azertag.az/xeber/ELS_Musteqil_Arasdirmalar_Merkezi_Ictimai_Birliyi_kechirdiyi_rey_sorgusunun_neticelerini_achiqalayib-1122585

16

https://azertag.az/xeber/AJF_ampAssociates_Inc_ve_Vetendaslarin_Amek_Huquqlarini_Mudafie_Liqasi_exit_poll_on_cesi_sorgunun_neticelerini_elan_edibler-VIDEO-1147663

HÜQUQİ ÇƏRÇİVƏ

Seçki sistemi ilə bağlı qanunvericilik bazası və seçki prosesinin müxtəlif aspektləri bir sıra qanunvericilik aktlarından ibarətdir.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası 12 noyabr 1995-ci il tarixində referendum yolu ilə qəbul edilmişdir. Konstitusiyaya dəyişikliklər 24 avqust 2002-ci ildə, 18 mart 2009-cu ildə və sonuncusu, 26 sentyabr 2016-cı ildə referendum yolu ilə həyata keçirilmişdir. Konstitusiyaya görə, Azərbaycan dövləti demokratik, qanuni çərçivədə idarə olunan, dünyəvi, unitar respublikadır. Konstitusiya, bütün icra hakimiyyətinin, ona edilən son düzəlişlərdən sonra 7 illik müddətə seçilən Azərbaycan Respublikası Prezidentinə həvalə olunmasını təmin edir. Konstitusiya, həmçinin, ölkənin bütün vətəndaşlarına gizli səsvermə yolu ilə ümumi, bərabər və birbaşa və gizli səsvermə yolu ilə seçki hüququ təmin edir.

Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsi Avropa Şurasının Venesiya Komissiyası, ATƏT/DTIHB və Beynəlxalq Seçki Sistemi Fondu (IFES) ilə sıx əməkdaşlıq nəticəsində 2003-cü ilin may ayında qəbul edilmişdir. Seçki Məcəlləsi prezident, parlament, bələdiyyə seçkilərin, habelə, referendum seçkilərinin keçirilməsi qaydalarını müəyyən edir. Mərkəzi Seçki Komissiyasının səlahiyyətləri, Seçki Komissiyalarının yaradılması və onların fəaliyyət prinsiplərini də əhatə edir. Seçki Məcəlləsi seçkilərin bütün aspektlərini, o cümlədən, namizədlərin qeydiyyatını, seçki komissiyalarının fəaliyyətini təkmilləşdirməyə şərait yaratmaqla, şəffaf və demokratik seçkilərin keçirilməsi üçün möhkəm hüquqi əsas verir.

Seçki prosesinin mühüm hissəsinə təsir göstərən digər qanunlara, 3 iyun 1992-ci il tarixdə qəbul edilmiş Siyasi Partiyalar haqqında qanun və 13 iyun 2000-ci il tarixdə qəbul edilmiş Qeyri-hökumət təşkilatları (İctimai birliklər və fondlar) haqqında Qanun daxildir.

Seçki prosesinin bəzi aspektlərini tənzimləyən qanunlar 1999-cu il 7 dekabr tarixli Kütləvi İnformasiya Vasitələri haqqında Qanun, 1998-ci ilin noyabr ayından qəbul edilmiş və 2008-ci ildə Venesiya Komissiyasının rəyi nəzərə alınmaqla yenilənmiş Sərbəst toplaşmaq azadlığı haqqında Qanun, 1999-cu il 30 dekabr tarixində qəbul olunmuş Cinayət Məcəlləsi, 29 dekabr 2015-ci il tarixində qüvvəyə minmiş İnzibati Xətalər Məcəlləsi, 28 dekabr 1999-cu il tarixli Mülki Prosessual Məcəlləsi və.s-dir.

Yuxarıda göstərilən qanunlara əlavə olaraq, hüquqi çərçivə həmçinin, seçki prosesinin idarə edilməsi ilə bağlı MSK və DSK tərəfindən qəbul edilmiş qərarlarla müəyyən edilir. Həmçinin, yuxarıda göstərilən orqanların məhkəmələr vasitəsi ilə mübahisələdirilən qərarları ilə bağlı məhkəmə qərarları və məhkəmə təcrübəsi hüquqi çərçivənin bir hissəsi kimi və seçki prosesi ilə bağlı hüquqi müddəaların qaynağı kimi qəbul edilə bilər.

SEÇKİ ADMINISTRASIYASI

Azərbaycanda Respublikasında seçki və referendumlar seçki administrasiyası hesab edilən seçki komissiyaları tərəfindən təşkil olunaraq keçirilir.¹⁷ Azərbaycanada Seçki Administrasiyası ənənəvi şəkildə qurulmuşdur və seçki komissiyalarının 3 pilləli ierarxik sistemindən – Mərkəzi Seçki Komissiyası, dairə seçki komissiyası və məntəqə seçki komissiyasından ibarətdir.

Bütün növ seçki komissiyaları 5 il müddətinə yaradılmış daimi orqan kimi çıxış edir. Seçki Məcəlləsinə əsasən, seçki komissiyaları seçkilərə hazırlıq və ya seçkilər barədə dövlət orqanlarından, yerli bələdiyyə qurumlarından, siyasi partiyalardan, qeyri-hökumət təşkilatlarından və ya digər ictimai təşkilatlardan, habelə fiziki və hüquqi şəxslərdən asılı olmamalıdır. Eyni zamanda Seçki Məcəlləsi seçki komissiyalarının bütün seçici və namizədlərə, siyasi partiyalara, koalisiyalara və s. siyasi qruplara qarşı ədalətli, qərəzsiz və bitərəf mövqe daşmasını təmin edir.

Mərkəzi Seçki Komissiyasının 6 üzvü deputatları Milli Məclisdə çoxluq təşkil edən və onların namizədliklərini təqdim edən siyasi partiyayı, 6 üzvü heç bir siyasi partiyaya mənsub olmayan (müstəqil) və onların namizədliklərini təqdim edən deputatları, 6 üzvü deputatları Milli Məclisdə azlıq təşkil edən və onların namizədliklərini təqdim edən siyasi partiyaları təmsil edir. Müstəqil deputatları Mərkəzi Seçki Komissiyasında namizədlikləri onlar tərəfindən irəli sürülmüş müstəqil, dövlət qulluğunda olmayan, bir qayda olaraq, hüquqşünaslar təmsil edirlər. 2 namizəd maraqlı tərəflərlə razılaşdırılır: bir namizəd Milli Məclisdə çoxluq təşkil edən siyasi partiyanın nümayəndələri ilə, digər namizəd isə deputatları Milli Məclisdə azlıq təşkil edən siyasi partiyaların nümayəndələri ilə razılaşdırılır.

Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatının (ATƏT) Demokratik Təsisatlar və İnsan Hüquqları Bürosunun (DTİHB) Prezident seçkilərilə bağlı Azərbaycan Respublikasına göndərilmiş Ehtiyacları Öymətləndirmə Missiyasının (EQM) 11 aprel 2018-ci il tarixində keçiriləcək Prezident seçkiləri ilə bağlı hazırladığı hesabatda göstərilir ki, *“Seçki Məcəlləsinə əsasən, bütün seçki komissiyalarının tərkibi parlamentdəki siyasi qüvvələrin bərabər təmsilçiliyini təmin edir – üç bərabər kvota ayrılır: parlamentdə əksəriyyət təşkil edən partiyalar, parlament azlığının (parlamentdə təmsil olunan digər siyasi partiyalar) və müstəqil namizəd kimi seçilən millət vəkillərinin irəli sürdükləri namizədlər üçün”*¹⁸.

MSK-nın əsas vəzifəsi və məsuliyyətinə, Prezident seçkiləri və digər seçkilərin hazırlanması və həyata keçirilməsini təmin etməklə yanaşı, aşağıdakıların hər birini yerinə yetirməkdir:

- vətəndaşların seçki hüququnu həyata keçirməsinə təminat verir;

¹⁷Seçki administrasiyası dar mənada sadəcə seçki prosesində yalnız səlahiyyətləri olan inzibati orqanlardan ibarətdir. Daha geniş mənada seçki administrasiyasına isə seçki prosesinin yalnız müəyyən hissələrinə dair səlahiyyətlərə malik olan orqanlar daxildir.

¹⁸ <https://www.osce.org/odihr/elections/azerbaijan/373981?download=true>

- hüquqi müddəaların bərabər tətbiq edilməsini təmin edir;
- DSK-nın strukturlarını tərtib edir və DSK-nın aktlarına qarşı iddiaları həll edir;
- bütün seçki sənədlərini təsdiqləyir;
- namizədləri qeydiyyatda alır;
- seçiqabağı kampaniyaların qanuniliyinə nəzarət edir;
- bütün iştirakçılara və subordinasiya edilmiş seçki komissiyalarına məlumat və metodik və məlumat materialları təqdim edir;
- vahid seçici siyahılarını tərtib edir;
- namizədlər arasında yayım vaxtına və seçki fondlarının xərclənməsinə nəzarəti təmin edir;
- seçkilərin nəticələrini müəyyən edir;
- təkrar səsvermə və s. kimi halları idarə edir.

Seçki Məcəlləsində MSK-nın qərar qəbul etməsi üçün lazım olan əksəriyyətlə bağlı ətraflı qaydalar nəzərdə tutulur.

Mərkəzi Seçki Komissiyasının sədri qismində, deputatların əksəriyyəti tərəfindən irəli sürülən cənab Məzahir Pənahov seçilib və hazırda bu vəzifəni icra edir.

Mərkəzi Seçki Komissiyasının, seçki prosesində baş verən bütün əsas hadisələr barədə müfəssəl məlumatlar verən veb saytı vardır. Bu veb sahifəsində xarici müşahidəçilərin müvafiq öhdəliklərini yerinə yetirməsinə kömək edən ingilis bölməsi də var.

Dairə seçki komissiyaları MSK tərəfindən yaradılır. MSK bu baxımdan üçqat səlahiyyətlərə malikdir.

Birincisi, MSK seçki dairələrinin inzibati sərhədlərini müəyyənləşdirmək səlahiyyətinə malikdir. Mərkəzi Seçki Komissiyası müvafiq icra hakimiyyəti orqanları ilə birlikdə bələdiyyələr tərəfindən təmin edilən müvafiq ərazi vahidlərində qeydə alınmış və qeydiyyatdan keçmiş seçicilərin sayına dair məlumatlara əsaslanaraq, hər 5 ildə 125 seçki dairəsini təşkil edir. Seçki dairələri, bir qayda olaraq, orta seçici nümayəndəliyi normasına əsasən formalaşdırılmalıdır. Orta seçici nümayəndəsi norması ölkədə qeydə alınmış seçicilərin ümumi sayını 125-ə bölməklə müəyyənləşdirilir.

İkincisi, DSK üzvləri MSK tərəfindən təyin edilir. Hər bir dairə seçki komissiyası 9 üzvdən ibarətdir. Yenə də, parlamentdə təmsil olunan bütün partiyaların bərabər təmsilçiliyinin təmin edilməsi qaydası tətbiq olunur: DSK-nın üç üzvü Milli Məclisdə deputatların əksəriyyətini təşkil edən siyasi partiyayı təmsil edən MSK üzvləri tərəfindən irəli sürülür. Dairə seçki komissiyasının digər üç üzvü də deputatların Milli Məclisdə azlıq təşkil edən siyasi partiyaları təmsil edən MSK üzvləri tərəfindən

irəli sürülür, geriye qalan üç üzvü isə Milli Məclisdə partiya təmsil etməyən MSK üzvləri tərəfindən irəli sürülür.

Üçüncüsü, DSK qərarlarına Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən mübahisələndirilə bilər və sonuncu, problemi həll etmək səlahiyyətinə malikdir.

Hər bir seçki dairəsinin hər bir seçki məntəqəsi ərazisində qeydə alınmış seçicilərin sayı ən çox 1500 və ən azı 50 olmaqla seçki məntəqələrinə bölünür. Qarşıdan gələn Prezident seçkiləri üçün ölkə ərazisində təxminən 5400 seçki məntəqəsi və 32 xarici ölkədə 41 seçki məntəqəsi mövcuddur.

Daha geniş mənada seçki administrasiyasına gəlcə isə, qeyd etməliyik ki, xaricdəki seçicilər haqqında MSK-ya məlumat verməyə və konsulluqlarda və diplomatik nümayəndəliklərdə seçki məntəqələrinin təşkil olunmasına görə məsuliyyət daşıyan Xarici İşlər Nazirliyi, namizədlərin tərəfdarlarının imzalarının həqiqiliyini yoxlayan Daxili İşlər Nazirliyi və seçkilərin hazırlanması və keçirilməsi üçün MSK-nı lazımi maliyyə vəsaiti ilə təmin edən Maliyyə Nazirliyi aiddir.

SEÇİCİ SIYAHILARI VƏ SEÇİCİLƏRİN QEYDİYYATI

Seçki gününə qədər ən azı 18 yaşına çatmış bütün Azərbaycan vətəndaşları ölkə daxilində və ya xaricdə yaşamalarından asılı olmayaraq, səs vermək hüququna malikdirlər. Bu hüquqdan istisna yalnız məhkəmə qərarı ilə fəaliyyət qabiliyyəti olmayan şəxs sayılmışlar üçün edilir.¹⁹

Birləşmiş vahid seçici siyahıları hər il yanvar ayının əvvəlində yerli rezidentlik məlumatları əsasında yerli seçki məntəqələri tərəfindən yenilənən seçici siyahılarına əsasən Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən tərtib edilmiş, yenilənmiş (yerli hökumətin və polis orqanlarının köməyi ilə) və sonra 5 fevral 2018-ci il tarixindən gec olmayaraq DSK-lara təqdim edilmişdir. Öz növbəsində, dairə seçki komissiyaları məntəqə seçki komissiyalarının müvafiq seçki dairələrinə dair siyahıları tərtib edir və siyahılarını Mərkəzi Seçki Komissiyasına 2018-ci il aprel 5-dək təqdim edəcəklər. Sonra vahid avtomatlaşdırılmış informasiya sistemindən istifadə olunaraq, vahid ümumilli seçici siyahıları yekun olaraq sonuncu dəfə MSK tərəfindən tərtib edilir.²⁰

Seçki komissiyasının üzvləri, mətbuat nümayəndələri və seçki müşahidəçiləri bu sistemdə açılmış və ya alınmış hər hansı məlumatları yoxlamaq hüququna malikdirlər. Seçki illərində seçici siyahıları seçki gününə 35 gün qalmış məntəqə seçki komissiyaları tərəfindən yenilənir. Həmin tarixdən etibarən, seçki günü seçicilərə qədər və məntəqə seçki komissiyalarında əlavə yaşayış məntəqələrinə yaşayış yerini təsdiq edən sənədlər daxil edilə bilər.

Bu seçki üçün, Mərkəzi Seçki Komissiyası martın 3-dək vahid seçici siyahısının yekunlaşdırılmasına və dərc edilməsinə dair qərar verib. Seçicilər istənilən vaxt qeydiyyatdan birbaşa seçicilər siyahısında onlayn yolla MSK-nın internet saytında, telefon vasitəsilə və ya müvafiq seçki məntəqəsində qeydiyyatdan keçə bilərlər.

Seçicilər siyahısının (tarixinin) Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən yekunlaşmasından əvvəl elan edilən açıqlamaya əsasən, Azərbaycanda səsvermə hüququna malik təxminən 5,200,000 nəfər vardır.

Səsvermə qaydası

Səsvermə seçki günü saat 08: 00-dan 19: 00-dək keçirilir. Seçki məntəqələri seçicilərə səsvermə yeri və vaxtı barədə seçki gününə azı 25 gün qalmış kütləvi informasiya vasitələri yolu ilə və ya xəbərdarlıq lövhələrindən istifadə etməklə məlumat verməlidir.

¹⁹). Bu məhdudiyyətin aradan qaldırılması BMT Əlillərin Hüquqlarını müdafiə Komitəsi tərəfindən tövsiyə olunmuşdur (bax: CRPD "Azərbaycana dair yekun müşahidələr" (12 May 2014), CRPD / C / AZE / CO / 1, maddə 45) və ATƏT / DTİHB NAM 21-22 fevral 2018-ci il tarixli hesabatı).

²⁰ Bütün müvafiq seçki məlumatlarını idarə edən məlumat bazasına seçki məntəqələrinin və dairə seçki komissiyalarının üzvləri və strukturu, seçicilərin siyahısı, seçicilərin seçki prosesi, seçki nəticələri və.s daxildir.

DSK, həmçinin MSK tərəfindən ehtiyat kompyuter sistemi və onun texniki dəstəyi ilə təmin edilir.

Seçki məntəqələri seçki günü seçki bülleteni verərkən, seçicilərin sol baş barmağına zərərsiz, görünməz maye sıçradaraq işarə edir. Ultrabənövşəyi lampə seçicinin baş barmağının əvvəlcədən qeyd olunduğunu müəyyən etmək üçün istifadə olunur.

Seçki günü saat 07.50-də seçki məntəqəsi üzrə seçki məntəqəsinin sədri seçki məntəqəsini seçki komissiyasının üzvlərinə, seçicilərə və boş seçki qutularını təqdim edən müşahidəçilərə açıq elan edir, sonra isə müşahidəçilər qutuları bağlayır. Saat 08: 00-da sədr səsvermənin başladığını elan edir.

Məntəqə seçki komissiyasının üzvlərindən biri seçki məntəqəsinin girişində qalır və daxil olan seçicilərin şəxsiyyət vəsiqələrini və ya digər şəxsiyyət sənədlərini, habelə seçicinin sol baş barmağında maye izinin olub olmamasını yoxlayır və giriş üçün icazə verir. Barmağında iz tapılırsa, seçiciyə bülleten verilmir. Məntəqə seçki komissiyasının digər üzvü seçici siyahısında seçicinin adının mövcudluğunu yoxlayır və həmin seçici üçün seçki bülleteni verir. Seçiciyə məlumat verilir ki, baş barmağının işarələnməsindən imtina etdikdə, ona seçki bülleteni verilə bilməz. Seçici razı olmadıqda, seçicilərin seçki məntəqəsindən çıxması tələb olunur. Seçicilərin siyahısında "işarələnməkdən imtina etdi" deyərək qeyd edilir. Seçici razılaşdıqda, onun sol baş barmağı işarələnir.

Seçici şəxsiyyət vəsiqəsi və ya əvəzedici bir sənəd təqdim etdikdən sonra ona bülleten veriləcəkdir. Seçici seçki bülleteni aldıqdan sonra onun şəxsiyyət və ya əvəzedici sənədinin seriya və nömrəsi səsvermə məntəqəsi üzvləri tərəfindən seçici siyahısına qeyd olunur və seçici haqqında olan məlumatların düzgünlüyünü və işarələri yoxlayır. Seçici seçki bülletenini müstəqil olaraq ala bilmərsə, digər şəxslərin köməyindən istifadə edə bilər (lakin müvafiq məntəqə üzvləri və müşahidəçilər deyil). Seçiciyə kömək edən şəxs soyadını və başlıqlarını yazmalı və seçici siyahısında "bülleten almış seçicilərin bülleteni alması barədə imzası" sütununda öz imzasını qoymalıdır. . Seçiciyə bir seçki bülleteni verildikdən sonra, məntəqə seçki komissiyasının üzvü seçki bülleteninin nömrələnmiş sol küncünə imza atır, kəsmə xətti boyunca kəsir və onu saxlayır.

Hər bir seçici fərdi və tək səs verir. Etibarnamə əsasında digər şəxslərin əvəzinə səs vermək qadağandır. Seçki bülletenləri heç kimin daxil olmasına icazə verilməyən və səsvermənin məxfiliyini təmin etmək üçün lazım olan xüsusi texniki vasitələrlə təchiz edilmiş bir otaqda və ya kabinetdə işarələnir (səs verilir). Seçki bülletenini kömək olmadan qeyd edə bilməyən əlilliyi olan seçici, məntəqə seçki komissiyasının üzvləri və ya müşahidəçilər istisna olmaqla, səsvermə kabinetinə və ya otağına başqa bir şəxsi dəvət edə bilər. Yardım edən şəxsin soyadı, adının və atasının adının baş hərfləri seçki bülleteni alındıqdan sonra seçici siyahısında seçicinin imzası ilə birlikdə göstərilməlidir.

Nəhayət, seçici qeyd olunmuş seçki bülletenini zərflə qoymalı və seçki qutusuna elə şəkildə atmalıdır ki, seçki məntəqəsi üzvləri və müşahidəçilər qutuya asanlıqla nəzarət edə bilsinlər. Seçicinin qeydiyyatı alındığı məntəqədən fərqli bir məntəqədə səs verməsinə ehtiyac yaranarsa, seçici özünün qeydiyyatı olduğu ərazidəki seçki komissiyasından, onu başqa bir məntəqədə səs

verməsinə səlahiyyət verən səsvermə kartını (hər seçiciyə bir kart) əldə edə bilər²¹. Səsvermə gününə 45 - 25 gün qalmış, seçki kartları DSK tərəfindən çap edilir, seçkiyə 24-3 gün qaldıqda isə məntəqə seçki komissiyaları tərəfindən seçicilərə kartlar verilir. Dairə seçki komissiyaları tərəfindən verilmiş seçici kartları ilə bağlı qeydlər müvafiq seçki məntəqələrinə seçki gününə 25 gün qalmış müvafiq məntəqə seçki komissiyalarına göndərilir və sonuncu seçicilər siyahısına müvafiq düzəlişlər edilir. Kartlar DSK-nın müvafiq üzvü tərəfindən möhürlənərək imzalanır. Seçki kartını aldıqdan sonra seçici və ya onun nümayəndəsi şəxsiyyət vəsiqəsinin və ya istifadə etdiyi əvəzedici sənədin seriya nömrəsini daxil etməklə, qeydiyyatdan keçməlidir.

Məntəqə seçki komissiyaları tərəfindən verilən səsvermə kartları eyni prosedura əsaslanır, lakin məntəqə seçki komissiyaları seçicidən seçki kartının verilməsi barədəki tələb qəbul olunduqdan sonra 2 gün ərzində müvafiq DSK-ya müraciət etməlidirlər.

Xarici ölkələrdə səsvermə

32 xarici ölkədə Azərbaycanda keçiriləcək prezident seçkiləri ilə bağlı 41 seçki məntəqəsi yaradılacaq²². Xarici İşlər Nazirliyi bu məqsədlə xaricdə seçki prosesini MSK ilə əlaqələndirmək üçün işçi qrupu yaratmışdır.

Əgər Azərbaycanın müvafiq səfirlik və ya konsulluqlarında qeydə alınmış azərbaycanlı seçicilərin sayı 50-ni keçərsə, seçki məntəqələri müvafiq səfirlik və ya konsulluqlar tərəfindən seçki gününə ən azı 30 gün qalmış yaradılır. Azərbaycan daxilində ölkənin həddlarından kənarda səs verəcək vətəndaşların siyahısını hazırlamaq məqsədilə iki seçki dairəsi (16 saylı ikinci Yasamal seçki dairəsi və 17 saylı üçüncü Yasamal seçki dairəsi) müəyyənləşdirilmişdir.

Mərkəzi Seçki Komissiyasına görə, xaricdə 13,820 seçicinin səs verməsi gözlənilir. (etibarlılıq tarixi)

²¹ Bax: 5 iyun, 2013-cü il tarixli 5/29 sayılı Qərarla təsdiq olunmuş Seçki Məcəlləsinin 101-ci Maddəsi və MSK Təlimatı.

²² Xarici İşlər Nazirliyinin 12 mart. 2018-ci il tarixli bəyanatına əsasən.

SEÇİCİLƏRİN MAARİFLƏNDİRİLMƏSİ VƏ SƏLAHİYYƏTLƏRİ

Seçicilərin maarifləndirilməsi demokratik seçki prosesinin zəruri komponentidir. Seçicilərin öz səsvermə hüquqlarından effektiv şəkildə yararlanması və seçki prosesi vasitəsilə öz siyasi iradələrini ifadə etmələrini təmin etmək zəruridir. Seçicilərin öz siyasi və mülki hüquqları barədə məlumatlı olması və onların seçki prosesində fəal iştirak etməyə həvəs göstərməsi demokratiyanın əsas prinsiplərinə zəmanət verir. Daha dəqiq desək, dövlət hakimiyyəti və idarəçiliyi insanların seçkili nümayəndələri vasitəsilə onların iradə və razılığına əsaslanır.

Azərbaycanda seçicilərin maarifləndirilməsi və məlumatlandırılmasına görə seçki administrasiyası məsuliyyət daşıyır. Seçki Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş bir sıra müddəalara əsasən, MSK seçicilərin seçki fəaliyyətlərində iştirak etməsi və qanunla nəzərdə tutulan sənədlər və məlumatlarla tanış olması üçün şərait yaratmalı və seçicilərin seçkilərdə iştirakı və onların seçki kampaniyasını düzgün başa düşməsinə təmin etmək üçün bütün mümkün tədbirləri görməlidir.

MSK seçicilərin məlumatlılığının artırılması və məntiqi seçim etmək və səsvermə kimi mülki hüquqlarından istifadə etmək səlahiyyəti vermək məqsədilə müxtəlif layihələr həyata keçirmişdir. Müsahiblərimiz vurğuladı ki,

- MSK çoxsaylı çap materialları hazırlamış və paylamış, həftədə bir dəfə dövlət və özəl mediada yayımlanan radio və televiziya proqramları təşkil etmişdir;
- Eyni zamanda Youtube və digər sosial mediada bir sıra maarifləndirici qısametrajlı videolar yerləşdirilmişdir;
- MSK Seçki Məcəlləsi və səsvermə prosedurlarına dair bəzi təcrübi məsələlərin müzakirəsi məqsədilə Daxili İşlər Nazirliyi, Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi və s. ilə birgə bir sıra seminarlar (konfranslar) keçirmişdir. Bu tədbirlərin daha geniş seçici kütləsinə çatdırılması üçün onlar ictimai televiziya vasitəsilə yayımlanmışdır.

Yuxarıda qeyd olunanlara əlavə olaraq, MSK Seçki Məcəlləsinin müvafiq qaydada icrası məqsədilə seçki prosesinin bütün iştirakçıları üçün metodoloji təlimatlar və maarifləndirici materiallar hazırlamışdır. Məsələn, bu materiallar təkcə seçicilərə səsvermə hüquqlarından necə istifadə etməyi deyil, siyasi partiyalara öz maliyyə hesabatlarını necə hazırlamağı, yerli müşahidəçilərə seçki məntəqəsində müşahidəni necə aparmağı və s. öyrədir. MSK eyni zamanda Dairə Seçki Komissiyaları və Məntəqə Seçki Komissiyalarının üzvlərini maarifləndirməlidir.

Azərbaycanda seçicilərin maarifləndirilməsi təkcə MSK-nın məsuliyyətində deyil. Çoxsaylı müsahiblərimiz – vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələri - seçicilərin maarifləndirilməsində öz təcrübələrini bölüşmüşdür. Bir sıra QHT-lər seçicilərin məlumatlılığının artırılması və səsverməyə həvəsləndirilməsi üçün sosial marketing kampaniyaları həyata keçirir. Onlar öz fəaliyyətlərində iki

qrupu hədəf kimi se ibler – xüsusilə ilk dəfə N vb d nk nar Prezident Seçkilərində səs verəcək gənclər və kənd yerlərindən olan qadınlar.

Kənd yerlərində qadınların maarifləndirilməsinə gəldikdə, görüş keçirdiyimiz vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələri bildirdi ki, onlar əvvəlki seçki kampaniyaları zamanı kənd yerlərində qadın se icil r n maarifl ndirilm sində fəal iştirak ediblər. Bu prezident se kisi kampaniyasında isə seçkiqabağı müddət qısa olması səbəbindən bu f aliyy tl r nin miqyasını azaldıblar. Lakin onlar bizi əmin etdilər ki, Azərbaycanda kənd qadınlarının maarifləndirilməsi i i ilə daima məşğul olan çoxsaylı qadın vətəndaş təşkilatları mövcuddur.

Biz belə təcrübəni təqdir edirik, belə ki, bu, kənd yerlərindən olan qadınların sadəcə müasir demokratik seçkilərdə iştirakı ilə yanaşı, həm də qadınlara müasir Azərbaycan cəmiyyətinin ictimai, siyasi, iqtisadi və mədəni həyatında fəal iştirak etmək səlahiyyəti verir.

Se icil r n maarifləndirilməsi təkcə seçki rəsmiləri v  vətəndaş cəmiyyətinin üzərinə d   en məsuliyyət kimi hesab edilməməlidir. Baxmayaraq ki, bizim bu kimi proqramların mövcudluğu barədə məlumatımız yoxdur, mətbuatda bəzi maarifləndirici proqramlar yer almalıdır. M sahibl rimizd n hər hansı maarifləndirici proqram və ya çap materialının mövcud olub-olmadığı soruşduqda məlum oldu ki, bu seçki kampaniyası zamanı mətbuat sadəcə MSK tərəfindən hazırlanmış maarifləndirici proqramları yayımlayıb.

M sahibl rimizin bəziləri vurğuladı ki, Azərbaycan əhalisinin çoxu mülki savadı v  mədəniyyətini t kmill  diribl r, ictimai hüquqlarından x b rdardırlar v  seçki prosedularını başa d  d kl rini nümayiş etdirirlər. Bu sadəcə paytaxda deyil, ətraf regionlar v  kənd ərazilərinə də aid edilir.

NAMİZƏDLƏRİN İRƏLİ SÜRÜLMƏSİ VƏ QEYDİYYATI

- Azərbaycan Respublikasının ərazisində 10 ildən artıq daimi yaşayan;
- Seçkilərdə iştirak etmək hüququna malik olan;
- Ağır cinayətə görə məhkum olunmayan;
- Başqa dövlətlər qarşısında öhdəliyi olmayan;
- Ali təhsilli və
- İkili vətəndaşlığı olmayan Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilə bilər²³.

Namizədlər qeydə alınmış siyasi partiyalar (siyasi partiyaların koalisiyaları), müstəqil olaraq seçicilər qrupu tərəfindən irəli sürülə və ya öz namizədliyinə əsaslanıb bilər. İstənilən bir halda, namizəd MSK-ya lazımı sənədləri təqdim etməli və 5 gün ərzində bu sənədlər təsdiqlənməlidir. Namizədlərin qeydiyyatı seçki günündən 30 gün əvvəl qədər aparılacaqdır.

Mərkəzi Seçki Komissiyasının təsdiqindən sonra namizəd qeydiyyatdan kəmiş Siyasi partiya, siyasi partiyaların bloku və yaxud seçicilərin təşəbbüs qrupları prezidentliyə irəli sürdükləri namizədin müdafiəsi üçün 40 mindən az olmayan sayda seçici imzası toplamalıdır. 60-dan az olmayan seçki dairəsinin hər birinin ərazisindən azı 50 imza toplanmalıdır. Daha sonra MSK toplanmış imzaları aldıqdan sonra 7 gün ərzində namizədlik barədə qərar verməlidir. İmza vərəqlərinin və digər seçki sənədlərinin yoxlanılması prosesi Mərkəzi Seçki Komissiyasının 2013-cü ildən Mərkəzi Seçki Komissiyasının Nizamnaməsinə uyğun olaraq yaradılmış xüsusi işçi qrup tərəfindən həyata keçirilir²⁴. İşçi qrupa Mərkəzi Seçki Komissiyasının üzvləri, habelə Məhkəmə Ekspertizasının ekspertləri, Ədliyyə Nazirliyi, Maliyyə Nazirliyi, Daxili İşlər, Vergilər Nazirliyi, Əmlak Məsələləri üzrə Dövlət Komitəsi (xüsusilə, Komitənin strukturu olan Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestri Xidməti), Dövlət Statistika Komitəsi və digər təşkilatların nümayəndələri daxildir. Namizədlər və onların səlahiyyətli nümayəndələri yoxlama prosesindən xəbərdar olmalıdır və işçi qrupun iclaslarında iştirak etmək hüququna malikdirlər.

Təsdiqləmə prosesi başa çatdıqdan sonra işçi qrup MSK-ın müvafiq namizədliyi təsdiq etməsi və ya rədd etməsi barədə əsaslı qərarı olan hər bir namizədin imzası və digər seçki sənədləri ilə bağlı protokol hazırlayır. Əgər işçi qrup toplanmış imzaların sayının kifayət qədər olmamasını müəyən edərsə, imzaların təsdiqlənməsindəki yoxlama vərəqinin surəti komissiyanın

²³ <http://meclis.gov.az/?/az/topcontent/2>

²⁴ 2008-ci ilə məxsus daha əvvəlki qanunları ləğv etmiş 5 iyun, 2013-cü il tarixli 5/27 sayılı Qərarla təsdiq olunub.

namizədlik haqqında qərarı qəbul etməzdən 24 saat əvvəl namizədə və ya onun səlahiyyətli nümayəndəsinə təqdim edilməlidir.

Hazırkı seçkilər üçün prezidentliyə namizədlərin Seçki Komissiyası tərəfindən qeydə alınmasına görə lazım olan seçki sənədlərinin təqdim edilməsi üçün son tarix 12 mart 2018-ci il tarixində başa çatmışdır.

Mərkəzi Seçki Komissiyası 15 namizədin irəli sürülməsini təsdiqləyib, lakin imzaların yoxlanılmasından sonra qeydə alınmış namizədlərin yekun siyahısı (22 mart 2018-ci il) 8 iştirakçıdan ibarətdir.

- İlham Heydər oğlu Əliyev (prezident vəzifəsini icra edir, Yeni Azərbaycan Partiyası, qeydiyyatdan ilk olaraq keçməlidir);
- Əlizadə Araz Məmməd (Azərbaycan Sosial Demokrat Partiyası);
- Qüdrət Müzəffər oğlu Həsənquliyev (Bütöv Azərbaycan Xalq Cəbhəsi Partiyası (BAXCP) Azərbaycan Xalq Cəbhəsi);
- Fərəc İbrahim oğlu Quliyev (Milli Dirçəliş Hərəkatı Partiyası);
- Hafiz Ələmdar oğlu Hacıyev (Müasir Müsavat Partiyası - Bərabərlik Partiyası);
- Sərdar Cəlal oğlu Məmmədov (Azərbaycan Demokratik Partiyası);
- Zəhid Oruc oğlu Məhərrəm (Təşəbbüs qrupu tərəfindən namizədliyi irəli sürülüb);
- Razi Qulaməli oğlu Nurullayev Qulaməli (Xalq Cəbhəsi Təşəbbüs Qrupu).

MSK-nın bəyanatına əsasən, namizədliyini irəli sürmüş şəxslərdə 7 nəfər imza vərəqlərini və ya digər sənədləri düzgün təqdim etmədikləri səbəbindən namizəd kimi qeydə alınmamışdır (əlavəyə baxın).

Görüşdüyümüz bütün namizədlər və partiya təmsilçiləri namizədliklərinin qeydə alınması zamanı heç bir problemlə qarşılaşmadıqlarını bildirdi. Təbliğat kampaniyalarına çətinlik törədə biləcək heç bir məqamın olmadığını qeyd etdilər.

Namizədliklərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı ilə bağlı prosedur və tələblə tam və aydın şəkildə qanunda öz əksini tapıb. Namizədliklərin ikisindən imtina edilməsi və digər beş namizədin prosesdən kənarlaşdırılmasına baxmayaraq, hesab edirik ki, bütün əsas demokratik prinsiplərə hörmət olunmuşdur.

Qadınların və azlıqların iştirakı

Azərbaycanda qadınların seçki hüququ 1918-ci ildən mövcuddur. Qadınların seçkilərdə iştirakına heç bir hüquqi maneə, nə də onların iştirakını təşviq edən əlavə heç bir hüquqi müddəə yoxdur. Ümumiyyətlə, qadınların siyasətdə iştirakı qənaətbəxş səviyyədə olsa da kişilərə nisbətən aşağıdır. Bu seçkidə heç bir qadın namizəd iştirak etməyəcəkdir.

Bizim müsahiblərimizin əksəriyyəti qadınların Milli Məclisdə və ölkədəki digər dövlət və siyasi qurumlarda təxminən 20-25% təmsil etdiyini bildirmişdir. Bununla belə, ölkənin mülki və siyasi həyatında, o cümlədən seçki prosesində onlar çox fəaldırlar.

Milli azlıqlar əhalinin təxminən 9% -10%- ni təşkil edir. Konstitusiyaya ölkədə yaşayan azlıqların dil, mədəniyyət, təhsil və digər hüquqlarını təmin edir. Hökumət, o cümlədən yerli icra hakimiyyətləri milli azlıqların mədəni fəaliyyətinə dəstək göstərirlər və ümumtəhsil məktəblərinin üç dildə (azərbaycan, rus və gürcü), həmçinin bir sıra azlıq dillərində ibtidai sinif səviyyəsində tədris proqramlarını təmin edirlər²⁵.

Milli azlıqların ana dilində seçki bülletenləri və ya digər seçki materialları hazırlamaqla bağlı heç bir hüquqi tələb yoxdur.

Seçkilərdə iştirakdan imtina

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, 2018-ci il prezident seçkilərində bir neçə müxalifət partiyası seçkilərdə namizəd irəli sürməkdən imtina etmişdir. Eyni siyasi qüvvələr 2008-ci ildə keçirilən Prezident seçkilərində də analoji qərar qəbul etmişdir. Əslində süçkilərdə, o cümlədən Prezident seçkilərində passiv iştirakdan (namizəd irəli sürməmək) imtina bəzi partiyaların ənənəsinə çevrilib. Seçkilərdə iştirakdan imtina edən bir neçə siyasi partiya vardır. Siyasi partiya kimi qeydiyyatdan keçməmiş bəzi qeyri-formal hərəkatlar (məslən Demokratiya və Rifah Hərəkatı, REAL-Respublikaçı Alternativ Hərəkatı) seçkilərə qatılmayacaqlarını bəyan etmişdir. Müsavat və Azərbaycan Xalq Cəbhəsi Partiyasının (Demokratik Qüvvələrin Milli Şurası adı altında seçki proseslərində iştirak edir, daha doğrusu isə bu ad altında seçkilərdə iştirakdan imtina edir) ətrafında olan bəzi satillit partiyalar və ya qeyri formal hərəkatların adları da seçkilərdə iştirakdan imtina edənlər sırasında çəkilir. Bəzi siyasiləşmiş ictimai birliklər də seçki proseslərinə qatılırlar.

"Müsavat" və "Xalq Cəbhəsi Partiyası" 2008-ci ildə Prezident seçkilərini və və indi keçirilən 2018-ci il növbədənənar prezident seçkilərində namizəd irəli sürməkdən imtina edib.. Lakin ölkədə Xalq Cəbhəsi adı olan daha bir neçə siyasi partiya vardır. Adında müsavat sözü olan daha bir partiya (Müasir Müsavat Partiyası) mövcuddur ki, onlar seçkilərdə fəla iştirak edir və nazmizədlər irəli sürmüşdür.

"Nida Vətəndaş Hərəkatı", adlı ictimai birlik (rəsmi dövlət qeydiyyatı üçün Ədliyyə Nazirliyinə müraciət etməyib) seçkilərin nəticələrini tanımadığını əvvəlcədən bəyan etmişdir. Əslində Qeyri-

²⁵ Bax: 2013-cü il prezident seçkilərinə dair ATƏT/DTIHB Hesabatı.

hökumət Təşkilatlarının seçkilərdə iştirakə müşahidə, maarifləndirmə, sorğu keçirmə kimi fəaliyyətlərlə məhdudlaşır. Bu baxımdan belə birliklərin bəyanatları onların statusu ilə uyğun deyil.

Bu hesabatın “Azərbaycanda seçkiqabağı vəziyyət” bölməsində ənənəvi baykotçu olan iki müxalifət və onların satillit təşkilatlarının seçkilərdə namizəd irəli sürməkdən imtinasının səbəbləri ekspert rəyləri ilə izah edilmişdir. Əsas səbəb onların irəli sürəcəkləri namizədin əsas namizədlə rəqabət etmək imkanının olmaması ilə bağlıdır. Bütün rəy sorğularıda onlar reyting baxımından göstəriciləri hazırkı Prezidentə nisbətən on dəfədən çox aşağıdır.

“Həqiqi siyasi müxalifəti” (özlərinin dediyinə görə) təmsil edən bəzi müsahiblərimiz yuxarıda qeyd olunan partiyaları “kompromisə getməyən müxalifət” kimi xarakterizə etdi. Bizə bildirildi ki, söhbət radikal müxalifətdən gedir. Belə ki, onlar təkcə özlərinin qeyri-demokratik vasitələr üzərində təkid edərək status-kvoya qarşı deyil, həm də “Azərbaycan müxalifəti” siyasi etiketinin monopoliyasına can ataraq həqiqi müxalifətə qarşı hücum edir. Müsahiblərimiz qeyd etdi ki, bu partiyaların seçkiləri boykot etmək üçün motivləri ötən prezident və parlament seçkilərində əldə etdikləri nəticələrdən və həmin partiyaların eyni “seçki uğurları” ilə yenidən qarşılaşmaq istəməməklərindən qaynaqlanır.

Nəticə

11 aprel 2018-ci il tarixində keçiriləcək seçkilərdə iki müxalifət partiyası (AXCP və Müsavat) iştirakdan imtina etmişdir. Bu partiyaların çətiri altında olan və ya bu partiyalardan qopmuş bir neçə qeyri-formal hərəkət və ya ictimai birlikdə seçkilərdə hər hansı formada iştirakdan imtina etdiklərini bildiriblər. Onlar qeydiyyatı olmayan ictimai birlik kimi yalnız seçki maarifləndirməsi apara bilərdi, hətta hüquqi şəxs statusları olmadıqları üçün öz adları ilə seçkiləri müşahidə edə bilməzdilər. Ona görə də onların bəyanatı yalnız yaxın olduqları siyasi partiyaları dəstəkləmək xarakterini daşıyır. Seçkilərdə iştirakdan imtina etmiş daha bir siyasi partiya azsaylı üzvləri olan “Ümid” Partiyasıdır.

Bəzi Kütləvi-informasiya vasitələri bir neçə siyasi partiyanın seçkilərdə namizəd irəli sürməməsini seçkilərin baykotu kimi qələmə verirlər. Lakin bu siyasi qüvvələrin əvvəlki seçkilərdə də (2008-ci ildə də analogi addım atılmışdır) iştirakdan imtinasının nəticələri araşdırılarkən görünür ki, bu seçkilərin baykot olunmasına gətirmir. Yəni 2003, 2008, 2013-cü illərdə keçirilən seçkilərdə elektorat və seçicilərin say sabitliyi vardır. Seçkilərin baykot edildiyi seçkilərdəki seçici sayı, həmin qüvvələrin seçkilərdə iştirak etdiyi seçkilərdəki saydan az olmur. Bu isə o anlama gətirir ki, adı gedən siyasi qüvvələr seçkilərdə iştirakdan imtina edərkən bu seçicilərin sayına təsir etmir. Əksinə həmin qüvvələr seçkilərdə iştirak etdikləri 2013-cü ildə seçki fəallığı həmin siyasi qüvvələrin seçkilərdə iştirakdan imtina etdiyi 2008-ci ilə nisbətən bir qədər aşağı olmuşdur. Belə ki, 2008-ci ildə keçirilən Prezident seçkilərində seçki fəallığı 75.12 % olduğu halda²⁶ 2013-cü ildə bu fəallıq 71.63 % olmuşdur²⁷. Bu rəqəmlər seçkilərdə həmin qüvvələrin iştirak edib-etməməsinin seçki fəallığına təsir etmədiyini dəqiq ifadə edir.

²⁶ http://www.msk.gov.az/uploads/protokollar/MSK_protokolu_2008.pdf

²⁷ http://www.msk.gov.az/uploads/protokollar/Protokol_MSK_2013.pdf

İlqar Məmmədov hazırda azadlıqdan məhrum etmə yerində cəza çəkir və onun namizədliyi irəli sürülməmişdir. Onun təmsil etdiyi REAL hərəkəti adlanan qeyri-formal qurumun hüquqi şəxs statusu yoxdur (bunun üçün müvafiq qeydiyyat orqanına müraciət etməyiblər). Bu baxımdan REAL heç bir namizəd irəli sürə bilməzdi. Eyni zamanda İlqar Məmmədov Şəki Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 2014-cü il 17 mart tarixli hökmü ilə Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 220.1 (kütləvi iğtişas) və 315.2-ci (hakimiyyət nümayəndəsinə qarşı müqavimət göstərmə və ya zor tətbiq etmə) maddələrində nəzərdə tutulmuş cinayət əməllərini törətməkdə təqsirli bilinib 7 il müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 100-cü maddəsinə müvafiq olaraq bir sıra tələblərə cavab verən, o cümlədən ağır cinayətə görə məhkum olunmayan Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilə bilər.

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 15.4-cü maddəsinə müvafiq olaraq həmin Məcəllənin 220.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş əməl ağır cinayət sayılır.

İlqar Məmmədov məhkəmənin hökmündən İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinə şikayət vermişdir. AHİM tərəfindən qərar qəbul olunsada icraat tam başa çatmamışdır.

SEÇKİ KAMPANIYASI

Dövlət Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına uyğun olaraq, vətəndaşlar, siyasi partiyalar, prezidentliyə namizədlər tərəfindən azad seçkiqabağı təşviqatın aparılması üçün şərait yaradılmasını təmin edir.

Seçkiqabağı təşviqat səsvermə gününə 23 gün qalmış başlayır və səsvermənin başlanmasına 24 saat qalmış dayandırılır. Seçkiqabağı təşviqat 18 Mart 2018-ci il tarixindən etibarən başlayır və tərəfimizdən hazırlanacaq növbəti hesabatda ətraflı şəkildə tədqiq olunacaq.

Kampaniyanın maliyyələşdirilməsi

Azərbaycanda seçki kampaniyaları dövlət tərəfindən maliyyələşdirilmir - prezidentliyə namizədlərin seçki fondları yalnız şəxsi ianələr hesabına formalaşır. İanələrin həddi vətəndaş üçün 3000 AZN, hüquqi şəxs üçün 50 min AZN-dən çox ola bilməz. Prezidentliyə namizədlərin seçki fondları 250 min AZN-dən çox olmamaq şərti ilə siyasi partiyalar və koalisiyalar tərəfindən dəstəklənə bilər. Prezidentliyə namizədin seçki fondu məbləğinin yuxarı həddi 10 milyon AZN-dən çox ola bilməz. Namizədlərin seçki fondlarına xarici dövlətlər və xarici vətəndaşlar, beynəlxalq təşkilatlar, dövlət hakimiyyəti orqanları və bələdiyyə qurumları, xeyriyyə təşkilatları, anonim ianə köçürənlər tərəfindən ianələrin ayrılması qanunla qadağan edilir.

Kampaniyanın maliyyələşdirilməsi prosesinə MSK tərəfindən nəzarət olunur. Qeydiyyat prosesinin bir hissəsi kimi, namizədlər ianələrin daxil edilməsi, habelə şəxsi maliyyə vəsaitləri və aktivləri barədə məlumatların açıqlanması üçün xüsusi bank hesabı açmalıdır (Qanuvericiliyə əsasən bu məlumat Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən açıqlanmır). Namizədlər öz hesabat öhdəliklərini 3 növbəliklə təqdim edir:

- ilkin hesabatla son tarixə daxil olan ianələr və imza toplama prosesində yaranan xərclər barədə məlumatlar daxil edilir və MSK-ya qeydiyyat prosesində təqdim edilir;
- ikinci ilkin maliyyə hesabatına kampaniyanın maliyyələşmə vəziyyətinə dair məlumatlar daxil edilir və səsvermə gününə ən tezi 20 gün qalmış və ən gec 10 gün qalmış təqdim edilir;
- yekun maliyyə hesabatı MSK-ya seçkilərin nəticələrinin rəsmi dərc edildiyi gündən ən gec 10 gün sonra təqdim edilir.

İctimaiyyətə namizədlərin kampaniyalarının maliyyələşdirilməsi ilə bağlı yalnız məhdud məlumatlar təqdim edilir. Namizədin xərclənən maliyyə fondunun məbləği 10 min AZN-dən çox olduqda, MSK namizədin maliyyə hesabatı barədə yalnız müəyyən məlumatı dərc etməlidir. Bundan əlavə, Mərkəzi Seçki Komissiyası maliyyə fonduna 5 min AZN-dən çox məbləğdə ianə köçürən hüquqi şəxslərin və 250 AZN-dən çox məbləğdə ianə köçürən vətəndaşların adlarını dərc etməlidir²⁸. Namizədlərin şəxsi maliyyə vəsaitləri barədə hər hansı bir məlumat prosesin hər hansı bir mərhələsində dərc edilmir. Həmçinin, maliyyə hesabatlarının müstəqil auditi aparılmır.²⁹

Şəffaflığın təmin edilməsi məqsədilə 2017-ci ildə Siyasi Partiyalar haqqında Qanuna dəyişikliklər edilmiş və siyasi partiyaların qarşısına hər il aprelin 1-nə qədər Mərkəzi Seçki Komissiyasına illik maliyyə hesabatlarının təqdim edilməsi öhdəliyi qoyulmuşdur. Növbəti mərhələdə Mərkəzi Seçki

²⁸ 2013-cü ilin prezident seçkiləri ilə bağlı MSK tərəfindən bu cür məlumat dərc edilməmişdir (Əsas: ATƏT / DTİHB-nin 2013-cü il üzrə Yekun Hesabatı).

²⁹ 2013-cü ilin prezident seçkiləri ilə bağlı ATƏT / DTİHB-in hesabatında maliyyə hesabatlarının tam olaraq ictimaiyyətə çatdırılması və müstəqil peşəkar auditinin keçirilməsi tövsiyyə olunmuşdu.

Komissiyası həmin hesabatları ictimaiyyətə açıqlamalı idi. Şəffaflığın daha da artırılması məqsədilə həmin məlumatların hesabat təqdim edildikdən 3 gün sonra ictimaiyyətə çatdırılmasına dair MSK tərəfindən qərar qəbul olunmuşdur.³⁰

Dövlət maliyyələşməsinin olmaması seçkilərdə iştirak üçün böyük maneə yaradır. Bu isə seçki meydanını xeyli kiçildir ki, bu da müəyyən namizədlərin lehinə ola bilər.

Müsahiblərimizin əksəriyyəti kampaniyanın ilk on gününü normal kimi qiymətləndirdi, belə ki, seçicilərə heç bir təzyiq və təhdid həl olmamışdır, Seçki Məcəlləsi və ya seçkiqabağı prosedurlarının əhəmiyyətli dərəcədə pozulması hallarına rast gəlinməmişdir. Bu, bu günə qədər heç bir şikayət və müraciətin daxil olmamasını izah edir. Əslində qeydiyyatdan keçmiş namizədlər, eyni zamanda qondarma “güzəştə getməyən müxalifət”in qeydə alınmayan namizədlərindən heç bir şikayət və ya müraciət daxil olmayıb.

Namizədlərin seçki kampaniyasının maliyyələdirilməsində adminstrativ resurslardan istifadə ilə bağlı məlumat daxil olmamışdır. Hakim siyasi partiyanın bütün inzibati ərazi vahidlərində mənzil-qərərgahları olduğu üçün onların imkanları daha geniş görünür. Bununla belə hakim partiyanın seçki kampaniyası dövründə dövlətə məxsus olan əşyalardan, o cümlədən nəqliyyat vasitələrindən, binalardan və qurğulardan (MSK tərəfindən bütün namizədlər üçün bərabər şəkildə nəzərdə tutulan yerlər istisna olmaqla) istifadə etməsi qeydə alınmayıb.

³⁰ Bax: ATƏT / DTİHB-in 21-22 fevral 2018-ci il tarixli “Ehtiyacların Qiymətləndirmə Missiyası” hesabatı.

SEÇKİ KAMPANIYASINDA KİV-IN İŞTIRAKI

Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə əsasən, kütləvi informasiya vasitələrinin azadlığına dövlət tərəfindən təminat verilir. Qanun vətəndaşlara Azərbaycan Respublikası qanununda nəzərdə tutulan qaydada məlumat axtarmaq, almaq, hazırlamaq, ötürmək, istehsal etmək və yaymaq hüququ verir, habelə namizədlərə kütləvi informasiya vasitələrinə çıxış və onlardan istifadə hüququ təmin edir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Azərbaycan Respublikasında Seçki Təcrübəsinin Təkmilləşdirilməsi haqqında Sərəncamına əsasən, bütün namizədlərin seçkilərdə bərabər əsaslarla iştirak etməsi və bərabər təbliğat hüququnun təmin edilməsi məqsədilə yerli icra hakimiyyəti orqanlarına öz səlahiyyətləri daxilində və Azərbaycan Respublikası Seçki Məcəlləsinə uyğun olaraq, namizədlərə kütləvi informasiya vasitələrindən istifadə imkanının təmin edilməsi tapşırılmışdır. Bundan əlavə, Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsinə uyğun olaraq, mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanları paralel səsvermənin nəticələrinin ədalətli və şəffaf formada icrası üçün zəruri tədbirlərin görülməsi və müvafiq seçki rəsmilərinə lazımi yardımın göstərilməsi üzrə məsuliyyət daşıyır. İstənilən halda, dövlətə məxsus olan televiziya və radio şirkətləri tərəfindən hər hansı seçki kampaniyası aparılmır³¹. Namizədlərə media vasitələrində kifayət qədər çıxış imkanı verilir. Dövlət orqanları və təşkilatları tərəfindən yaradılan və ya dövlət büdcəsi tərəfindən maliyyələşdirilən ictimai teleradio verilişləri şirkəti və dövri nəşr redaksiyaları qeydə alınmış namizədlər, siyasi partiyalar və siyasi partiyaların bloklarına seçki kampaniyası aparmaq üçün bərabər şərait yaratmalıdır.

Mərkəzi Seçki Komissiyası namizədlərə pulsuz efir vaxtı və nəşrlər üçün yer ayıracaq teleradio verilişləri təşkilatlarının və dövri nəşr redaksiyalarının siyahısını seçkilərin təyin edilməsi haqqında qərarın rəsmi dərc edilməsi günündən 20 gün gec olmayaraq dərc edir. Mərkəzi Seçki Komissiyası 22 fevral, 2018-ci il tarixində namizədlərə bərabər şərait və məhdudiyyətlərin qoyulması ilə pulsuz efir vaxtı təqdim edən yayım şirkətləri və qəzetlərin siyahısını dərc edərək bu tələbi yerinə yetirmişdir. Prezident seçkiləri üçün seçki kampaniyası zamanı qeydə alınmış namizədlərə pulsuz efir vaxtı və nəşr üçün yer ayıracaq teleradio verilişləri təşkilatları və dövri nəşr redaksiyaları aşağıdakılardır: İctimai Televiziya və Radio Yayımları Şirkəti və "Azərbaycan", "Xalq qəzeti" və "Bakinskiy Rabochiy" qəzetləri.

Yuxarıda göstərilən təşkilatlar, habelə digər teleradio verilişləri təşkilatları və dövri nəşr redaksiyaları seçkiqabağı təşviqat aparmaq məqsədilə efir vaxtı verilməsinin və dövri nəşrlərdə yer ayrılmasının mümkünlüyü barədə qərar qəbul etdiyi halda, bu barədə Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Seçki Komissiyasına müvafiq bildiriş göndərməli və Prezident seçkilərinin təyin edilməsi haqqında qərarın rəsmi dərc edilməsi günündən 30 gün gec olmayaraq ödənişin məbləği barədə məlumatı, habelə efir vaxtı və nəşr yerinin ayrılması şərtləri barədə məlumatı dərc etməlidir³². (<http://www.msk.gov.az/en/elections/prezident-seckileri/11-04-2018/960/>)

Kütləvi informasiya vasitələri ilə bağlı digər məsələ seçkiqabağı təşviqat və seçkilər zamanı kütləvi informasiya vasitələrinin öhdəlikləridir. Teleradio verilişləri təşkilatları və dövri nəşr redaksiyaları qeydə alınmış namizədlər, siyasi partiyalar və siyasi partiyaların blokları üçün qanunla müəyyən edilmiş qaydada kampaniyalar aparmaq üçün bərabər şərait yaratmalıdır.

Seçki Məcəlləsinə prezident seçkiləri zamanı seçkiqabağı təşviqata dair xüsusi müddəalar daxildir. Teleradio verilişləri təşkilatları tərəfindən ayrılmış pulsuz efir vaxtının ümumi həcmnin üçdə biri prezidentliyə namizədlərin müzakirələr, dəyirmi masalar, digər təşviqat işləri aparması üçün

³¹ <http://www.msk.gov.az/az/serencamlar/428>

³² <http://www.msk.gov.az/en/elections/prezident-seckileri/11-04-2018/960/>

nəzərdə tutulub. Bu, seçicilərə vacib məsələlərə dair namizədlərin fikirləri ilə daha yaxından tanış olmaq imkanı verəcək və təmin edəcəkdir.

Mərkəzi Seçki Komissiyasının *“2018-ci il aprelin 11-nə təyin edilmiş Azərbaycan Respublikası Prezidentinin seçkilərində ayrılmış ödənişsiz efir vaxtının bölgüsü və bölgü cədvəlinin dərc edilməsi haqqında”* qərarına əsasən³³ İctimai Televiziya və Radioda pulsuz efir vaxtı ilə əlaqədar vaxtlar müəyyən edilmişdir. Qərada göstərilir ki, *“Mərkəzi Seçki Komissiyası ilə İTV arasında əldə olunmuş razılığa əsasən ayrılmış efir vaxtı İTV-nin imkanları daxilində həftənin 3 günü hər dəfə 1 saat olmaqla saat 19.00-da radioda, saat 22.00-da isə televiziya istifadəçilərin sərəncamına veriləcəkdir”*

19 mart 2018-ci il tarixindən başlayaraq namizədlər İctimai Televiziyanın efirində və İctimai radioda debatlarda iştirak edirlər. Televiziya və radioda təşkil edilən pulsuz efir vaxtından namizədlər özləri və ya nümayəndələri vasitəsi ilə istifadə edirlər. Hər hansı pozuntu qeydə alınmamışdır.

İctimai Televiziya həmçinin qeydə alınmış namizədləri seçicilərlə görüşləri ilə bağlı eyni vaxt verilməklə reportajlar yayırlar və bu da ödənişsiz həyata keçirilir.

Namizədlər həmçinin çap mediasında pulsuz təvəqat matrealları yerləşdirmək imkanlarından bərabər şəkildə istifadə edirlər.

Hazırda namizəd olan fəaliyyətə olan Prezidentin yalnız rəsmi və gündəlik işləri ilə bağlı KİV-lərdə məlumat verilir. Bunlar rəsmi qəbullar, dövlət tədbirlərindən ibarətdir.

³³ http://www.msk.gov.az/plugins/pdf/datafiles/az_FILE_34510B-71D924-787588-83C36E-2FAED5-46B3A8.pdf

Səkiqabağı toplantıların təşkili

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 49-cü maddəsinə görə “Hər kəsin başqaları ilə birlikdə sərbəst toplaşmaq azadlığı vardır. Hər kəsin başqaları ilə birlikdə müvafiq dövlət orqanlarını qabaqcadan xəbərdar etməklə dinc, silahsız yığılmaq, yığıncaqlar, mitinqlər, nümayişlər, küçə yürüşləri keçirmək, piketlər düzəltmək hüququ vardır”.

Konstitusiyanın 49-cu maddəsinin tətbiqi məqsədi ilə 13 noyabr 1998-ci il tarixində “Sərbəst toplaşmaq azadlığı haqqında” Qanun qəbul edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Avropa Şurasına üzv qəbul olunduqdan və İnsan Hüquqlarının əsas Azadlıqların müdafiəsinə dair Avropa Konvensiyasını ratifikasiya etdikdən sonra Qanun bəzi müddəaları Konvensiyanın müddəaları ilə uyğunsuzluq təşkil etdiyi üçün Azərbaycan Parlamenti Avropa Şurasının Venesiya Komissiyası ilə əməkdaşlıq edərək Qanunvericiliyi təkmilləşdirmişdir. Qanuna edilən əsaslı dəyişikliklər 30 may 2008-ci ildə qüvvəyə minmişdir.

Venesiya Komissiyası da Qanuna müsbət rəy vermiş və onun beynəlxalq standartlara uyğun olduğunu açıqlamışdır.

Qanunun 9.6. maddəsinə görə “Yığıncaqların, mitinqlərin və nümayişlərin keçirilməsi üçün hər bir şəhər və rayonda müvafiq icra hakimiyyəti orqanı xüsusi yerlər ayırmalıdır. Yığıncaqların, mitinqlərin və nümayişlərin keçirilməsi üçün təklif olunan yerlərin siyahısı yerli mətbuatda dərc edilir və başqa üsullarla əhaliyə çatdırılır. Təşkilatçılar yığıncaq, mitinq və ya nümayiş üçün ayrılmış yerlərin birini seçə bilərlər. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı yığıncaqların, mitinqlərin və nümayişlərin keçirilməsi üçün təklif olunmuş yerlərin siyahısını müraciətlər əsasında dəyişdirə bilər”.

Qanunun bu müddəaları rəhbər tutulmaqla ölkənin 70-dən artıq şəhər və qəsəbəsində yerli icra hakimiyyəti orqanlarının qərarları ilə xüsusi yerlər müəyyən olunmuşdur. Ölkənin paytaxtı olan Bakı şəhərində 12 yer müəyyən edilmişdir. Bu yerlər paytaxtın 12 inzibati ərazi vahidinin hər birində vardır.

11 aprel 2018-ci il tarixində keçiriləcək Prezident seçkiləri üzrə təşviqat kampaniyası balanan vaxtdan və onun ərəfəsində Bakı şəhərinin mərkəzində yerləşən “Məhsul” stadionunda müxalifət partiyaları bir neçə mitinq təşkil etmişdir.

Qeydə alınmış namizədlər Bakı şəhərində və regionlarda açıq səma altında və ya qapalı zallarda görüşləri sərbəst şəkildə təşkil edirlər. Toplantılar və görüşlər zamanı hər hansı müdaxilə və məhdudiyyətin qoyulması qeydə alınmamışdır.

ŞİKAYƏT VƏ ƏRİZƏLƏR

Şikayət və ərizələr istənilən maraqlı tərəf tərəfindən verilə bilər: seçicilər, namizədlər, siyasi partiyalar və koalisiyalar və onların nümayəndələri, müşahidəçilər, seçki komissiyaları və seçki prosesində birbaşa iştirak edən digər qurumlar (məsələn, namizədlərə azad efir vaxtı verən ictimai televiziya). Seçki komissiyalarının istənilən hərəkəti, qərarı və hərəkətsizliyi yuxarı seçki komissiyasına şikayət edilə bilər (bir neçə seçki dairəsinə dair şikayətlər MSK-ya yönləndirilir). Mərkəzi Seçki Komissiyasının qərarları və hərəkətləri, həmçinin seçki komissiyalarının şikayətlərə dair qərarları Bakı Apellyasiya Məhkəməsinə, eləcə də Ali Məhkəməyə yönləndirilə bilər.

Şikayət və ya ərizələr həmin qərarın dərc edildiyi və ya alındığı, hərəkətin (hərəkətsizliyin) baş verdiyi gündən və ya maraqlı şəxsin bu haqda məlumat aldığı gündən başlayaraq 3 gün müddətində verilə bilər. Ümumiyyətlə şikayətlər yazılı şəkildə təqdim edilməlidir. Lakin, müstəsna hallarda, MSK şikayətləri şifahi formada, telefon vasitəsilə və ya elektron poçt vasitəsilə qəbul edir, bu cür hallarda müvafiq seçki komissiyasının vəzifəli şəxsi şikayəti yazılı şəkildə qeydiyyatda almalıdır.

MSK və DSK səviyyəsində seçki şikayətləri və ərizələrinə Mərkəzi Seçki Komissiyasının nəzdində 9 nəfərdən, dairə seçki komissiyasının nəzdində isə 3 nəfərdən ibarət müvafiq ekspert qrupları tərəfindən baxılır. Ekspert qrupları seçki günündən ən azı 60 gün əvvəl qurulmalı və ekspert qrupunun heç bir üzvü (istisna hallar xaric olmaqla) baxılmalı şikayət olduğu dövrdə üzvlükdən azad edilə bilməz.³⁴ Ekspert qruplarının üzvlərinin seçilməsi meyarları bir qədər ümumdür. Bu meyarlar peşəkarlıq, faktiki və hüquqi təhlil aparma qabiliyyəti, peşəkar seçki təcrübəsi və potensial üzvün tərəfsizliyinə yüksək ictimai inamın olmasıdır.³⁵ Ekspert qruplarının üzvlərinin müəyyən təlimlərdə iştirakını təmin etmək və seçki mübahisələrinin həlli sahəsində peşəkarlıq səviyyələrinin qaldırılması məqsədilə MSK tərəfindən 27 fevral-1 mart 2018-ci il tarixlərində 125 seçki dairəsinin ekspert qrupu üzvləri üçün 3 günlük seminar təşkil edilmişdir.

Ekspert qrupunun hərəkətsizliyi və ya şikayətə / ərizəyə dair qrup tərəfindən verilmiş qərar ilə bağlı narazılıq yarandıqda, iddiaçı ekspert qrupunun hərəkətinə və ya hərəkətsizliyinə dair eyni şikayət proseduru əsasında şikayət edə bilər (məsələn, iddiaçı müvafiq olaraq yuxarı seçki komissiyasına və ya Bakı Apellyasiya Məhkəməsinə şikayət edə bilər).

Seçki günündən 30 gün əvvəl təqdim edilmiş bütün şikayət və ərizələrə təqdim edildikdən sonra 2 gün ərzində³⁶, seçki günü və ya seçkidən sonra təqdim edilmiş ərizələrə isə dərhal baxılır. Şikayət və ya ərizənin baxılması üçün əlavə vaxt tələb olunduqda, ekspert qrupu müvafiq komissiyaya əlavə 3 gün müddətin verilməsi üçün müraciət edə bilər, komissiya isə bu müddəti həm vermək, həm də onu verməkdən imtina etmək hüququna malikdir.

Seçki komissiyalarının qərarları dərhal elan edilir və ya növbəti 18 saat ərzində dərc edilir (MSK qərarları qurumun saytında da dərc olunur) və qərarın surəti iddiaçıya verilir.

Hazırkı hesabatın tarixinə MSK-nın saytında heç bir şikayət dərc olunmamışdır.³⁷

³⁴ Ekspert qruplarının səlahiyyət müddəti rəsmi seçkilərin son nəticələri nəşr olunduğu gün sona çatır.

³⁵ MSK-nın qaydalarına əsasən, ekspert qruplarının tərkibinə dair yeganə xüsusi tələb, ekspert qruplarına müvafiq seçki komissiyasının işçiləri arasından həm hüquqşünas, həm də qeyri-hüquqşünas əməkdaşların daxil edilməsidir.

³⁶ ATƏT / DTİHK-nın əvvəlki tövsiyələrinə (2013-cü ilin prezident seçkiləri ilə bağlı ATƏT / DTİHB-in Yekun Hesabatı) uyğun olaraq seçki günündən əvvəlki 30 gün ərzində verilmiş şikayətlər üçün bu müddət 3 gündən 2 günə qədər azaldılmışdır. Seçki günündən əvvəlki 30 gündən əvvəl verilmiş şikayətlərə 3 gün ərzində baxılmalı və qərar qəbul edilməlidir.

³⁷ 2013-cü ildə Mərkəzi Seçki Komissiyasına cəmi 19 şikayət daxil olub, onlardan 4-ü ictimai televiziya translyasiya olunan kampaniya (dəyirmi masa) ilə bağlı olmuşdur.

SEÇKİ MÜŞAHİDƏLƏRİ VƏ EXIT-POLLAR

Seçki Məcəlləsi vətəndaşlara və beynəlxalq müşahidəçilərə seçki prosesini bütün mərhələ və səviyyələrdə müşahidə etmək hüququ təmin edir.³⁸ Müşahidəçilərdən başqa namizədlər (müstəqil) və namizədləri dəstəkləyən siyasi partiyalar da öz səlahiyyətli nümayəndələri ilə seçki prosesini müşahidə etmək hüququna malikdir (nümayəndə kimi öhdəlik daşdığı vəzifəyə əlavə olaraq).³⁹

Seçkiləri müşahidə etmək məqsədilə vətəndaşlar fiziki şəxs və ya siyasi partiyaların müstəqil namizədləri və ya QHT-lər kimi qeydiyyatdan keçə bilər.

Beynəlxalq müşahidəçilər seçki prosesini yalnız Prezident, Milli Məclis, Xarici İşlər Nazirliyi və ya MSK-nın dəvəti ilə müşahidə edə bilər və MSK tərəfindən qeydiyyatla alınır. Dəvətnamələr seçki müşahidələri sahəsində müvafiq nüfuza malik beynəlxalq QHT-lər tərəfindən tələb (təklif) oluna bilər. Azərbaycan vətəndaşlarına xarici müşahidəçilər kimi iştirak etmək qadağandır.

Beynəlxalq müşahidəçilər "dövlətin müdafiəsi altında" olduqları üçün müəyyən imtiyazlı statusa malikdirlər və digər (yəni yerli) müşahidəçilər kimi bütün seçki komissiyaları və dövlət və yerli hakimiyyət orqanlarından yardım almaq hüququna malikdirlər.⁴⁰ Beynəlxalq müşahidəçilərin maliyyələşdirilməsi yalnız öz təşkilatları və ya şəxsi vəsaitlər hesabına həyata keçirilir. Ümumiyyətlə, bütün digər müşahidəçilərlə eyni hüquqlara və vəzifələrə malik olan beynəlxalq müşahidəçilər öz fəaliyyətlərini şəffaf, ədalətli və müstəqil şəkildə həyata keçirməli və seçki prosesinə müdaxilədən çəkinməlidirlər. Seçki prosesinin hər hansı bir hissəsinin monitorinqi ilə yanaşı, müşahidəçilər seçki bülletenlərinin protokollarının və seçki komissiyası tərəfindən tənzimlənən digər sənədlərin nüsxəsini ödənişsiz əsaslarla almaq hüququna malikdirlər.

MSK-nın məlumatına əsasən, ümumilikdə 60000 müşahidəçi qeydiyyatla alınıb (müşahidəçilərin qeydiyyatı üçün son tarix – 31 mart 2018). Yerli və xarici müşahidə həyata keçirəcək 60 təşkilat qeydiyyatdan keçib. Media nümayəndələri də seçkiləri müşahidəçi kimi qeydiyyatdan keçmədən seçki prosesini müşahidə edə biləcəklər.

Müşahidəçi və başqa şəxslərin MSK-nın verdiyi vəsiqə əsasında seçki günü seçki məntəqələrinə daxil olmaq hüquqları var.

Bundan əlavə, 10 illik təcrübəyə əsasən, 1000 seçki məntəqəsində quraşdırılmış 1000 video kamera hər bir şəxsə seçki məntəqələrini internet üzərindən izləməyə imkan yaradacaq.

24 mart, 2018-ci il tarixində Mərkəzi Seçki Komissiyasında seçkilər zamanı exit-poll keçirmək üçün aşağıdakı təşkilatlar qeydiyyatdan keçmişdir:

- ELS-Müstəqil Araşdırmalar Mərkəzi;
- "Rəy" Monitorinq Mərkəzi;
- Vətəndaşların Əmək Hüquqlarının Müdafiə Liqası ilə birgə ABŞ-da yerləşən Arthur J. Finkelstein & Associates; və
- Fransanın Tədqiqat Şirkəti "Opinion Way" ilə birgə "Vətəndaş Cəmiyyəti Üçün" (FSCS) müstəqil məsləhət və yardım mərkəzi.

Namizədlərin kampaniyası və seçki mühitinin dinamikası ilə bağlı aparılan seçkiqabağı reyting sorğular və sorğu monitorinqi (ictimai rəy sorğuları) həqiqi demokratik və şəffaf seçki prosesinin təmin edilməsində öz təsdiqini

³⁸ Azərbaycanın ATƏT qarşısında daşdığı öhdəliklər nəzərə alınaraq.

³⁹ Namizədləri dəstəkləyən bütün namizədlər və siyasi partiyalar seçki prosesi üçün səlahiyyətli nümayəndəsini və maliyyə məsələləri üzrə nümayəndəsini təyin etməlidir. Səlahiyyətli nümayəndələr namizədlik sənədlərinin təqdim edildiyi dövrdə Mərkəzi Seçki Komissiyasında qeydiyyatdan keçməlidir.

⁴⁰ Bax: MSK-nın 18 iyul 2008-ci il tarixli 7 / 27-4 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş Təlimat.

tapmış bir vasitədir. İnkişaf etmiş demokratiyası olan ölkələrdə bu vasitə seçki kampaniyalarının məcburi komponentidir. Ən yüksək səviyyədə seçki günü aparılan ekzit-pollar da bura aid edilir.

Məmnunluqla bildiririk ki, GİSDİ Azərbaycanda 2003-cü il seçkiləri zamanı yüksək peşəkarlıqla ekzit-pol həyata keçirmişdir. Bu seçkilərdə isə GİSDİ araşdırma və ekzit-pol keçirmir.

Biz sorğu əsasında əldə olunan namizəd reytinglərinin ictimaiyyətə açıqlanmasını və müstəqil araşdırma təşkilatlarının seçki proqnozunu böyük maraqla gözləyirik. Əldə etdiyimiz məlumata görə, həmin nəticələr yaxın günlərdə açıqlanacaq.

KİV seçkilərlə bağlı ictimai rəy sorğularının nəticələrini dərc edərkən, aşağıdakı məlumatı qeyd etməlidir:

- İctimai rəy sorğusu aparan təşkilatlar;
- Sorğunun aparıldığı tarix;
- Soruşulan suallar (açıq şəkildə bildirilən);
- Respondentlərin sayı.

Əməkdaşlarımız onların metodologiyası, nümunələri, qeydiyyat metodları, seçki proqnozlarını və öyrəndikləri reytingləri və onların əldə etdiyi nəticələri nəzərə alaraq təhlil apara bilər.

Biz müsahiblərimizlə rəy sorğularına ictimai inamın olması məsələsi, reytinglər və proqnozlar barədə müzakirə apardıq.

Nəticələr

- Azad və demokratik seçkilərin keçirilməsi baxımdan ölkədəki makrosiyası mühit münbitdir.
- Elektoratın öz seçimini azad ifadə etmək və ədalətli və demokratik seçkilərin təşkili baxımından heç bir təhlükə müşahidə etməmişik.
- Seçki Məcəlləsinin, seçki prosesini tənzimləyən digər qanun və hüquqi sənədlərin təhlili onu deməyə əsas verir ki, ölkədə demokratik seçkilər keçirməyə tam yararlı, beynəlxalq standartlara uyğun hüquqi çərçivə mövcuddur
- Seçki administrasiyasının işinin müşahidəsi ümumilikdə onun işinin müsbət qiymətləndirilməsinə imkan yaradır
- Seçici siyahıları ilə iş daim aparılır, siyahıların yenilənməsi və dəqiqləşdirilməsi prosesi şəffafdır və yaxşı təşkil edilib. Seçicilərin qeydiyyatdan çıxarılma kartları effektiv sistemi mövcuddur ki, bu da seçicilərə səsvermə hüququndan tam istifadə etmək hüququ verir.
- Namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı prosesi və tələbləri bütünlüklə qanunla tənzimlənir. İki namizədin qeydiyyatına imtina edilməyinə və digər beş namizədin də prosesdən uzaqlaşdırılmasına baxmayaraq hesab edirik ki, bütün əsas demokratiya prinsiplərinə hörmət edilib.
- KİV-in monitorinqi göstərir ki, namizədlərdən biri, daha doğrusu, fəaliyyətdə olan prezidentə KİV-də daha çox yer ayrılır. Lakin, bu onun seçki kampaniyası ilə yanaşı fəaliyyətdə olan prezident kimi fəaliyyətinin də işıqlandırılması nəticəsində baş verib.
- Kampaniyanın ilk 10 günündə seçki qanunvericiliyinin pozulmasına rast gəlinmədi. Bu məsələ ilə bağlı şikayət və müraciətlər daxil olmamışdır.
- Bəzi siyasi partiyalar seçkiləri boykot edir. Lakin, hesab edirik ki, onların boykot etməsi ümumi seçki prosesinə mənfi təsir göstərməyəcəkdir.

Sonda,

GISDI bəyan edir ki, Azərbaycan Respublikasında beynəlxalq standartlara uyğun demokratik və ədalətli seçkilərin keçirilməsi üçün lazımi şərait mövcuddur. Seçicilər konstitusion hüquqlarını tam və azad həyata keçirə bilir. Ümid edirik ki, seçki gününədən və seçki günündə keçirəcəyimiz müşahidə zamanı eşidəcəyimiz heç bir argument və ya müşahidə etdiyimiz heç bir hal, bizi bu gün gəldiyimiz nəticələri dəyişməyə məcbur etməyəcəkdir.

Təşkilat olaraq, Azərbaycan xalqına ədalətli, şəffaf və uğurlu seçki arzu edirik.

ADSVT (GISDI) MÜŞAHİDƏLƏRİNİN ƏSAS DIQQƏT MƏRKƏZİ: SEÇKİ MƏNTƏQƏLƏRİNDƏ SEÇKİ GÜNÜ

ADSVT (Bolqarıstanın “Azad və Demokratik Seçkilər üçün Vətəndaş Təşəbbüsü” İctimai Birliyi - GISDI) tərəfindən seçki günü seçki məntəqələrində müşahidələrin aparılması planlaşdırılır. Yerləşdirmə planımıza əsasən 80 nəfər qısamüddətli müşahidəçinin yerləşdirilməsi nəzərdə tutulur.

Qısamüddətli müşahidəçilər seçki məntəqələrində səsvermə prosesini iki nəfərlik cütlükdə müşahidə edəcəklər. Yerləşdirmə planına əsasən hər bir cüt 4 - 6 seçki komissiyası məntəqəsi və 4 - 6 seçki məntəqəsində səsvermə prosesini müşahidə etməlidir. Məlumatlar Seçki Məntəqə Müşahidəsi üzrə ADSVT Hesabat Formasına daxil ediləcəkdir. Forma bu hesabatla əlavə olunur. Seçki günü ərzində seçki bölmələrində müşahidələr günün beş zaman kəsiyində aparılacaq:

- saat 8.00-da seçki məntəqəsinin açılışı və bir saat sonra;
- saat 1.00-dan əvvəlki saatlarda səsvermə.
- saat 2.00-dan sonrakı saatlarda səsvermə.
- saat 8.00-da bağlanış vaxtı.
- saat 8.00-dan sonra seçki məntəqəsi protokollarının sayılması və yekunlaşdırma vaxtı.

Müşahidənin əsas diqqət mərkəzi

- Zəruri **seçki materialları** mövcuddurmu?
(seçki protokolları və qutuları üçün plomblar; səsvermə kabinələri; səsvermə bülletenləri; seçicilərin siyahısı - ümumi, xüsusi və əlavə, seçki qutuları; seçki qabları; seçki məntəqəsi nəticələri və digər sənədlər, digər protokollar; Məntəqə Seçki Komissiyasının qeyd dəftəri və digər materiallar);
- Seçki məntəqəsində **kamera** varmı?
- **Rəsmi və səlahiyyətli şəxslər** varmı?
(Seçki məntəqəsinin neçə nəfər üzvü var? Onlardan qadınlar neçə nəfər təşkil edir? Neçə nəfər yerindədir?)
- Namizədlərin seçki məntəqəsində **etibar etdiyi neçə nəfər** var?
(Seçki məntəqəsində namizədlərin **etibar etdiyi şəxslər və yerli partiyasız müşahidəçilərin** sayı neçədir?)
- Seçki məntəqəsində **icazəsiz şəxslər** varmı? Hansı müəssisələrdən?
- Səsvermə prosesinin **şəffaflığı** və seçki məntəqəsində Məntəqə seçki komissiyasının işi hansı səviyyədə icra olunur?
(aydın görünür, müəyyən məhdudiyyətlər var)
- Seçki məntəqəsindən **kənarda** vəziyyət necədir?
(kampaniya tədbirləri həyata keçirilir, gərginlik və ya narahatlıq var, gözləyən izdiham müşahidə olunur)
- Seçki məntəqəsi daxilində **təşkilatçılıq** hansı səviyyədədir?
(Səsvermə aparmaq üçün əlverişli şərait var; səsvermə qutuları; səsələrin gizliliyi müşahidə olunur)
- Seçki məntəqəsi **daxilində** vəziyyət necədir?
(izdiham müşahidə olunur, kampaniya tədbirləri həyata keçirilir, kampaniya materialları mövcuddur, gərginlik, seçicilərin qorxudulması müşahidə olunur)

- Ümumi seçici siyahısında, xüsusi və əlavə seçici siyahılarında **qeydiyyatda olan seçicilərin** sayı?
- Müşahidə saatında seçicilərin **toplanması**
- **Səsvermə** prosedurları
- Seçki məntəqəsinin **bağlanması**
(bağlanış vaxtı seçicilərin, seçki məntəqəsi üzvlərinin və səlahiyyətli şəxslərin, icazəsiz şəxslərin gözləməsi müşahidə olunur)
- **Seçki qutularının** açılmasına az müddət qalmış müşahidə olunanlar, qutuların açılması prosesi
- Namizədlər tərəfindən səsərin **hesablanması**, etibarsız səsərlə bağlı vəziyyət
- **Seçki məntəqəsi protokollarının sayılması** və protokol prosedurlarının yekunlaşdırılması prosesində **şəffaflıq**
- səsvermə prosesinin 5 səviyyə üzrə **ümumi qiymətləndirilməsi** - çox yaxşı, yaxşı, orta, pis, çox pis

Toplanan təcrübi məlumatların həm keyfiyyət, həm də kəmiyyət təhlili aparıldıqdan sonra qeyd edilən məlumatların seçki prosedurlarının effektivliyinin, onların demokratikləşmə səviyyəsinin qiymətləndirilməsində, habelə seçki qanunvericiliyinin və tənzimləmələrinin təkmilləşdirilməsi üzrə tövsiyələrin hazırlanması, seçki prosesinə icazəsiz müdaxilələrin qarşısının alınması və seçki sirrinin qorunması ilə Məntəqə seçki komissiyaları, DSK və MSK-nin fəaliyyətində şəffaflığının artırılması məqsədilə istifadə olunacaq.

Əlavələr

Əlavə №1

MSK-nın təşkili

Əlavə №2

Namizədlərin Qeydiyyatı üçün Tələb olunanlar və son qeydiyyat müddəti

Əlavə №3

Namizədi irəli sürülən və Qeydiyyatdan keçənlər

Əlavə №4

Seçkilərdə namizəd irəli sürməkdən imtina edən siyasi partiyalar və bloklar

Əlavə №5

Azərbaycanda Prezident Seçkiləri 2003-2018

Əlavə №6

Görüşlərin siyahısı.

Əlavə №7

Müşahidə Report Forması (Səsvermə Məntəqəsi)

Əlavə № 1

MSK-nın təşkili

MSK Milli Məclis tərəfindən 5 il müddətinə seçilir. Tərkib parlamentdə siyasi qüvvələrin nisbətinə uyğun həyata keçirilir.

MSK Konstitusiya və Seçki Məcəlləsinə uyğun olaraq seçkilərin hazırlanması, təşkili və həyata keçirilməsinə görə cavabdeh müstəqil dövlət qurumudur.

MSK-nın 18 üzvü var və onlar dairə və məntəqə seçki komissiyalarının üzvlərinin təyin olunmasına məsuldurlar.

MSK-nın hazırki tərkibi

	Milli Məclisdə təmsilçilik (125 yer)	MSK-da təmsil olunan üzvlərinin sayı
Parlament çoxluğu (Yeni Azərbaycan Partiyası)	72 yer (57,6 faiz)	6 və ya 33,3 faiz
Parlament azlığı (müxalifət)	12 yer (9,6 faiz)	6 və ya 33,3 faiz
Parlamentin bitərəfləri	40 yer (31,8 faiz)	6 və ya 33,3 faiz

Əlavə 2

Namizədlik üçün Tələb olunanlar və Son tarix

Seçki Məcəlləsi və Konstitusiyaya əsasən Azərbaycan Respublikasında Prezidentliyə namizədlərin qeydiyyatı və namizədlik üçün tələblər

Aktiv bal: aşağıda göstərilmiş tələbləri yerinə yetirə biləcəyi təqdirdə, hər bir şəxsə prezidentliyə namizəd olmağa icazə verilir.

Meyarlar	Detallar	Son tarix
Konstitusiyanın tələbləri (Maddə. 100) ¹		
Ölkədə yaşama müddətinə dair tələb	Şəxs ən azından 10 il müddətindən az olmayaraq Azərbaycan Respublikası ərazisində məskunlaşmalıdır. (Konstitusiyanın qəbul olunma tarixindən etibarən bu tələbin dəyişilib dəyişilməməsinə dair internetdə dəqiq məlumat tapılması mümkün deyil. Lakin qanunvericilikdə bununla bağlı hər hansı dəyişiklik baş verməyib)	–
Təhsil Səviyyəsi	Namizədin ali təhsili olmalıdır * (Namizədin ali təhsil dərəcəsinin xarici ölkənin universitetindən əldə edib etməməsi barədə heç məlumat göstərilməyib.)	–
ağır cinayət məsuliyyətinə cəlb olunması	Şəxs keçmişdə ciddi cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmamalıdır (Cinayət növünün nə dərəcədə ciddi olması barədə heç bir məlumat qeyd olunmur, konstitusiyada yalnız yazılır: öncədən cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmamış vətəndaş)	–
Öhdəliklər	Şəxsin digər dövlətlər qarşısında heç bir öhdəlikləri olmamalı və ikili vətəndaşlığı olmamalıdır (Prezidentliyə namizəd olunan şəxs Azərbaycan vətəndaşı olmalıdır)	–
Səsvermə hüquqları	Şəxs səsvermənin bütün tələblərinə cavab verməlidir. (məhkəmə tərəfindən qanuni olaraq fəaliyyət qabiliyyətindən	–

	məhrum edilmiş şəxslər istisna olmaqla, Azərbaycanın daxilində və ya sərhədlərindən kənarda seçki gününədək 18 yaşa çatmış bütün vətəndaşlar)	
Mərkəzi Seçki Komissiyasının Tələbləri		
Seçki hüquqları		
Qeydiyyat	Qeydiyyat seçki haqqında elanın verilməsi tarixində etibarən dərhal sonra başlayır və seçkiyə 30 gün qalmış tarixədək davam edir.	18.002018-ci il 12 Mart saat 18.00-dək
Sənədlərin Toplusu	Siyasi Partiyanın (namizədin) rəsmi nümayəndəsi seçki komissiyasına uyğun olaraq aşağıdakı sənədləri təqdim etməlidir.	sənədlərin qəbul olunması tarixindən namizədlərin kimliyinə qərar verilməsi tarixinə 5 gün qalmış
İmzalar	Qarşıdakı namizədlər seçki tarixinə 50 -30 gün qalmış öz namizədliyinə dəstək kimi 40,000 seçicinin imzası tələb olunur. Həmçinin tələb olunur ki, imzalar ən azı 125 dairənin 60-dan toplanmalıdır. Hər bir dairədən (60 dairedən) ən azı 50 seçicinin imzası olmalıdır.	12 Mart
MSK-in qeydiyyat dairə qərarı	MSK imzaları qəbul etdikdən 7 gün ərzində toplanmış imzaları araşdırıb namizədlərin irəli sürülməsi ilə bağlı qərar verməlidir.	
İmtina edilməsi üçün əsaslı səbəb	Şəxsin namizədliyinin irəli sürülməsindən imtina edilməsi üçün tək əsas Azərbaycan Respublikasının konstitusiyasında göstərilmiş pozuntu halları səbəb ola bilər və ya MSK (Seçki Məcəlləsinin 54.1-54.7 Maddəsində qeyd olunmuş) tərəfindən tələb olunan sənədlər toplusundakı	-

	uyğunsuzluq halları da buna əsas gətirə bilər.	
Vətəndaş təşəbbüsü ilə namizədliyin irəli sürülməsi üçün tələblər		
	Müvafiq tərəf sənədləri olmadan (yalnız vətəndaş təşəbbüsü ilə ola bilər) vətəndaş təşəbbüsü ilə namizəd olunanlar üçün tələblər partiya namizədlərinin tələbləri ilə oxşar olub və namizədlikdən imtina üçün əsaslı səbəb partiya namizədliyinin irəli sürülməsi ilə bağlı tələblərlə eynidir. (yalnız aşağıda yazılmış Seçki Məcəlləsinin 56.8-ci maddəsi istisna olmaqla)	

* 1996-cı il BM-in İnsan Hüquqları Komitəsinin 25 sayılı Ümumi şərhinin 15-ci bölümündə bildirilir ki: "Seçkilərə qatılmaq hüququna malik olan şəxslər, təhsil, yaşayış, ailə mənsubiyyəti və ya siyasi mənsubiyyətlə bağlı olan qeyri əsassız və diskriminasiya tələbləri ilə seçkidən uzaqlaşdırılmamalıdır". 1990-cı il ATƏT-in Kopenhagen Sənədinin 24-cü bəndində bildirir ki, insan hüquqlarına və azadlıqlarına qarşı qadağalar "ciddi şəkildə qanuna uyğun olmalıdır". (2018-ci il ODİHR NAM hesabatının 8-ci səhifəsində qeyd olunmuşdur.)

Prezident üsul-idarəsinin mövcud olduğu əksəriyyət ölkələrdə ali təhsilə dair tələb mövcuddur. Azərbaycanda Milli Məclis və bələdiyyə üzvü olmaq üçün ali təhsil tələb olunmur.

Qeydlər:

1. 2016-cı il 26 Sentyabr tarixində keçirilən Konstitusiya referendumundan sonra, namizədlər üçün nəzərdə tutulan yaş həddi (35) aradan qaldırılmışdı. (ODİHR NAM 2018:8)

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası:

"Maddə 100. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti vəzifəsinə namizədlər üçün irəli sürülən tələblər"

"Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı, 10 ildən az olmayaraq daimi olaraq Azərbaycan Respublikasının ərazisində yaşayan, əvvəlcədən hər hansı cinayət mənsubiyyətinə cəlb olunmamış, digər ölkələrdə heç bir öhdəçiliyi olmayan, universitet dərəcəsi olan, ikili vətəndaşlığı olmayan hər bir şəxs Azərbaycan Respublikasının Prezidenti vəzifəsinə seçilə bilər".

2. 54.5.1. siyasi partiyanın qeydiyyat şəhadətnaməsinin notariat qaydada təsdiq edilmiş surəti;
54.5.2. siyasi partiya tərəfindən təsdiq edilmiş nizamnamənin bir nüsxəsi, notariat qaydasında təsdiqlənmişdir.

54.5.3. namizədləri irəli sürmək üçün kongresin, konfransın və ya idarə heyətinin qərarı və müvafiq iclasın "dəqiqələri" (dəqiqə burada pratakol və ya qərara istinad edir) ;

54.5.4. Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsində müəyyən edilmiş qaydada təsdiq edilmiş siyasi partiyaların səlahiyyətli nümayəndələrinin öhdəçilikləri.

54.6 Siyasi partiyalar blokunun səlahiyyətli nümayəndələri namizədlərin adları ilə birlikdə aşağıdakı sənədləri təqdim etməlidirlər:

54.6.1. konfransların və ya bloka daxil olan siyasi partiyaların idarə heyətinin iclaslarının namizədlərinin irəli sürülməsi ilə bağlı qərarlar və müvafiq iclasın "dəqiqələri";

54.6.2. siyasi partiyaların blokuna daxil olan siyasi partiya nümayəndələrinin konfransında, kongresində və ya iclasında verilmiş qərarlar, siyasi partiyaların bloku adından namizədliyin irəli sürülməsinə dair qərar və müvafiq iclasın "dəqiqələri"

54.6.3. notariat tərəfindən təsdiq edilmiş siyasi partiyaların blokunun səlahiyyətli nümayəndəliklərinin səlahiyyətləri. *(namizədin notariat tərəfindən təsdiq edilmiş sənədi olmadan qeydiyyatdan keçməsinin mümkün olub olmaması bildirilmir)*

54.7. Siyasi partiyaların səlahiyyətli nümayəndələri müvafiq seçki komissiyasına uyğun olaraq müvafiq seçki konstitusiyasında irəli sürülmüş namizədlərə dair sənədləri təqdim etməlidir. Namizədlərin adları Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən təyin edilmiş formada təqdim olunmalı və bir yazı növü və ya bir maşın tərəfindən tanına bilməsi üçün başqa lazım olunan bir formatda hazırlanmış olmalıdır.

54.8. Siyasi partiyaların bloku və ya siyasi partiyanın səlahiyyətli nümayəndəsi bu Məcəllənin 54.1 və 54.7 Madəllərində bildirilən sənədləri aşağıda göstərilənlərdən ibarət olacaq namizədin müraciət forması ilə birlikdə təqdim etməlidir :

- seçildiyi təqdirdə onun mövqeyinə uyğun olmayan fəaliyyətləri ləğv etmək öhdəliyi;
- namizəd kimi irəli sürülməsi ilə bağlı razılıq.

Müraciət forması aşağıdakılardan ibarət olmalıdır:

- namizədin soyadı, adı, atasının adı və doğum tarixi;
- yaşayış yeri;
- təhsili;
- rəsmi iş yerinin əsas ünvanı (işləmirsə fəaliyyət növü) və siyasi mənsubiyyəti (namizədin razılığı ilə).

(Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsi, səh. 72-77)

NAMİZƏDLƏRİN İRƏLİ SÜRÜLMƏSİ VƏ QEYDİYYATI

İrəli sürülən və qeydiyyatata alınan Namizədlərin Siyahısı

Mərkəzi Seçki Komissiyasının Təqvim Planına əsasən namizədlərin qeydiyyatının təsdiqlənməsi və ya **imtinasının** bəyan olunması üçün **sonuncu tarix**: 22.03.2018

Qeydiyyatdan keçmiş namizədlərin sonuncu siyahısı

Adı	Namizədlik aşağıdakılar tərəfindən irəli sürülüb	Daha öncəki iştirakı və nəticəsi haqqında
Hazırkı prezident		
İlham Heydər oğlu Əliyev	Yeni Azərbaycan Partiyası	2003 – 76,84% (8 namizəd) 2008 – 88,73% (7 namizəd) 2013 – 84,54% (8 namizəd)
Namizədliyi irəli sürülərək qeydə alınmış namizədlər		
Əlizadə Araz Məmməd Mübariz oğlu	Azərbaycan Sosial Demokrat Partiyası	2013 – 0,87%
Həsənquliyev Qüdrət Müzəffər oğlu	Azərbaycan Xalq Cəbhəsi Partiyası	2003 – 0,50% 2008 – 2,28% 2013 – 1,99%
Hacıyev Hafiz Ələmdar oğlu	<u>Müasir Müsavat Partiyası</u>	2003 – 0,34% 2008 – 0,65% 2013 – 0,66%
Quliyev Fərəc İbrahim oğlu	Milli Dirçəliş Hərəkatı Partiyası	2013 – 0,86%
Məmmədov Sərdar Cəlil oğlu	Azərbaycan Demokratik Partiyası	2013 – 0,62%
Zahid Oruc	Vətəndaş təşəbbüsü ilə	2013 - 1,46%
İlk dəfə prezidentliyə namizəd olan şəxslər		

Nurullayev Rəzi Qulaməli oğlu	"Cəbhəçilərin" təşəbbüs qrupu	–
-------------------------------	-------------------------------	---

Qeydlər:

1. İlham Əliyev 2003-cü ildən etibarən Yeni Azərbaycan Partiyasının sədridir. Prezident xidmətində olsa da, partiyası namizədlərin qeydiyyatı üçün imza vərəqələrini və digər zəruri sənədləri Mərkəzi Seçki Komissiyasına təqdim etmişdir. Beləliklə, mövcud prezidentin namizədliyinin qeydiyyatı baxımından digər prezidentliyə namizədlərin qarşısında üstünlükləri yoxdur (MSK-nın 7/49 sayılı qərarının mündəricatına əsasən).

İMTİNA EDİLMİŞ NAMİZƏDLƏRİN SONUNCU SİYAHISI

Cədvəl 1.

Tələb olunan sayda imza toplaya bilmədiyinə görə namizəd kimi qeydə alınmayanlar		
Əliyev Əli Nadir oğlu	Vətəndaş və İnkişaf Partiyası	–
Tural Feyruz oğlu Abbaslı	Vətəndaş təşəbbüsü	–
Tələb olunan sənədləri tam təqdim edə bilmədiyinə görə namizəd kimi qeydə alınmayanlar		
Ümüddov Anar Azər oğlu	Öz təşəbbüsü ilə	–
Məmmədov Asif Rasim oğlu	Öz təşəbbüsü ilə	–
Həsənov Elşən Şirzad oğlu	Öz təşəbbüsü ilə	–
Əliyev Fuad Ağası	Azərbaycan Liberal Demokratik Partiyası	–
Bəkirov Ramazan Ələkbər oğlu	Öz təşəbbüsü ilə	–

Azadlıqdan məhrum etmə səbəbinə görə namizədliyini irəli sürə bilməyən şəxslər

Cədvəl 2.

Nazmizədliliyinin irəli sürülməsi mümkün olmayan şəxslər		
Məmmədov İlqar Eldar oğlu	Respublika Alternativ Hərəkatı (qeyri-formal hərəkat)	–

Qeydlər:

3. Siyahıda göstərilən namizədlər lazımi imza vərəqələri və ya digər zəruri sənədləri vaxtında təqdim etməyiblər (12 mart 18:00). Ancaq bu məlumatı təsdiqləyən yeganə mənbə aşağıdakılardır:

<http://en.apa.az/azerbaijan-politics/domestic-news/five-approved-presidential-candidates-in-azerbaijan-fail-to-submit-voter-signatures-to-cec.html>

MSK internet saytında bu məsələ ilə əlaqədar heç bir məlumat verilməyib. (19.03.2018)

4. DTİHB NAM hesabatına görə (02.03.2018: 5-6) "Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi qərarlarına baxmayaraq bəzi həbsdə olan şəxslərin seçkidə iştirakının qarşısı alınır " (AİHM). - Xüsusilə İlqar Məmmədovun işi barədə daha ətraflı məlumat üçün bu sayta daxil ola bilərsiniz [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-178631"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

Mənbələr:

Yuxarıda göstərilən bütün məlumatlar (3-cü qeyddən başqa) Mərkəzi Seçki Komissiyasının Azərbaycan saytının qərarlarından toplanmışdır və protokollar Mərkəzi seçki Komissiyasından göndərilib. MSK-nın veb sahifəsində heç bir nəticə tapılmadığına görə, 2003-cü il prezident seçkilərinin nəticələri DTİHB-nin yekun hesabatında göstərilən məlumatlarla uyğunlaşdırılmışdır.

Qərarlar- <http://www.msk.gov.az/en/elections/prezident-seckileri/11-04-2018/946/>

Nəticələr– 2003:

<https://www.osce.org/odihr/elections/azerbaijan/13467?download=true>Səhifə: 25

2008: <http://www.msk.gov.az/en/elections/prezident-seckileri/15-10-2008/>

2013: http://www.msk.gov.az/uploads/protokollar/CEC_protocol_2013.pdf

İmtina olunmuş namizədliyin səbəbləri

Cədvəl 3

Ad	Namizədlik sənədlərinin təqdim olunması	İmtinanın səbəbi
Əliyev Əli Nadir oğlu	21.02.2018	Namizəd imza vərəqələrini 125 seçici dairəsinin ən azı 60-dan toplamaq tələbini yerinə yetirə bilməmişdir.
Ümüdrov Anar Azər oğlu	09.02.2018	Namizəd imza vərəqini və qeydiyyat sənədləri üçün zəruri olan digər sənədləri son tarix müddətində - 12.03.2018 saat 18: 00-da təqdim etməyib. –.Tələb olunan bütün sənədlər olmadıqda MSK namizədi qeydə ala bilməz.
Məmmədov Asif Rasim oğlu	12.02.2018	Namizəd qeydiyyat sənədlərini və digər zəruri sənədləri təqdim etmək üçün son tarixdə - 12.03.2018 saat 18: 00-da təqdim etməyib və bu səbəbdən namizdəliyi qeydə alınmayıb.
Həsənov Elşən Şirzad oğlu	12.02.2018	Namizəd qeydiyyat sənədlərini və digər zəruri sənədləri təqdim etmək üçün son tarixdə - 12.03.2018 saat 18: 00-da təqdim etməyib və namizəd qeydiyyatdan keçirilməsi nəzərdə tutulmur.
Əliyev Fuad Ağasi oğlu	09.02.2018	Namizəd qeydiyyat sənədlərini və digər zəruri sənədləri təqdim etmək üçün son tarixdə - 12.03.2018 saat 18: 00-da təqdim etməyib və bu səbəbdən namizdəliyi qeydə alınmayıb
Bəkirov Ramazan Ələkbər oğlu	14.02.2018	Namizəd qeydiyyat sənədlərini və digər zəruri sənədləri təqdim etmək üçün son tarixdə - 12.03.2018 saat 18: 00-da təqdim etməyib və bu səbəbdən namizdəliyi qeydə alınmayıb.
Tural Abbaslı Feyruz oğlu	09.02.2018	Namizəd imza vərəqələrini 125 seçici dairəsinin ən azı 60-dan toplamaq tələbini yerinə yetirə bilməmişdir.
Vacib qeyd	Bu günə qədər MSK Anar Umudov, Asif Məmmədov, Elşən Həsənov, Fuad Əliyev və Ramazan Bəkirovun qeydiyyatı ilə bağlı qərarı MSK-nın saytında tapa bilmədik. Qeyd etmək vacib olardı ki, məlumat yazıldığı an yalnız bir media mənbəyindən əldə edilə bilər(22.03.2018). Lakin Əli Əliyev və Tural Abbaslının işi ilə bağlı MSK qərarlar qəbul etmiş (12/72 və 12/73 sayılı qərar) və onların veb saytından imtinası barədə izahatını vermişdir.	

<http://en.apa.az/azerbaijan-politics/domestic-news/five-approved-presidential-candidates-in-azerbaijan-fail-to-submit-voter-signatures-to-cec.html>

- **Nəticə**

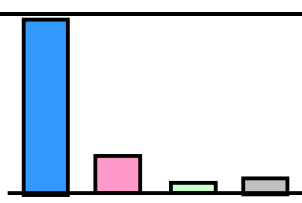
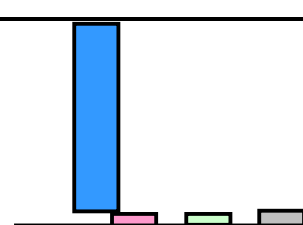
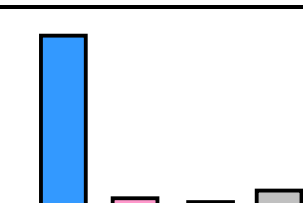
- Prezident də daxil olmaqla 15 namizəddən 7-i əvvəlki seçkidə (2013) iştirak etmişdi.
- 2013, 2008 və 2003-cü il prezident seçkilərində 15 namizəddən 3-ü (Əliyev, Həsənpuliyev və Hacıyev) iştirak etmişdir.
- 8 qeydiyyatdan keçmiş namizədlər arasında yalnız 1 nəfəri ilk dəfə prezident seçkilərində iştirak edir.
- Bu prezident seçkilərində hazırkı Prezident İlham Əliyev 7 rəqiblə qarşı-qarşıyadır. Seçicilərə plüralist seçki/ səs vermə imkanı verilir. Bu demokratik və ədalətli seçki prosesinin əsas şərtidir.
- 2003-cü ildən 2018-ci ilə qədər keçirilən prezident seçkilərində stabil nəticələr alınır. Bu seçkilər üçün əvvəlki vəziyyətin dəyişib-dəyişməyəcəyi delemması vardır. Bu seçkilərdə əvvəlki stabil nəticələri əsaslı dəyişə biləcək siyasi qüvvə və ya siyasi lider olacaqmı?
- İrəli sürülmüş 7 namizəd MSK tərəfindən qeydə alınmadı.. Onlardan beşi, ehtimal ki, 125 seçki dairəsinin ən azı 60-dan 40,000-ə qədər imza təqdim edib, ya da zəruri sənədləri vaxtında təqdim etməmişlər. Digər iki namizəd qeydə alınmadı, çünki onlar imza toplama və təqdimat tələblərinə cavab vermədi.

Əlavə № 4

2018-ci il Prezident seçkilərində namizəd irəli sürməkdən imtina edən siyasi partiya və siyasi bloklar

Demokratik Qüvvələrin Milli Şurası (DQMŞ)	Buraya Azərbaycan Xalq Cəbhəsi Partiyası və bir sıra fərdi üzvlər daxildir
Ümid Partiyası	Liberal demokratik cəmiyyəti dəstəkləyən mərkəz sağ partiyası.
Respublika Alternativ Hərəkatı (REAL)	Siyasi partiya deyil. Qeyri-formal hərəkatdır. Ona görə də siyasi partiya kimi namizəd irəli sürə bilməzdi. Onun rəhbəri hazırda azadlıqdan məhrum etmə yerində cəza çəkir. Namizədliyi hər hansı siyasi qüvvə tərəfindən və ya təşəbbüs qrupu tərəfindən irəli sürülməyib.
Azərbaycan Demokratik Rifah Hərəkatı	Bu rəsmi dövlət qeydiyyatı olmayan ictimai birlikdir
Nida Vətəndaş Hərəkatı (Nida / N! DA)	Bu rəsmi dövlət qeydiyyatı olmayan ictimai birlikdir
Demokratiya 1918 Hərəkatı (D18)	Bu rəsmi dövlət qeydiyyatı olmayan ictimai birlikdir

2003-cü ildən etibarən AZƏRBAYCANDA OLAN PREZİDENT SEÇKİLƏRİ

il	Namizədlər	% qüvvədə olan səs	il
2003	1-ci İlham Əliyev Heydər oğlu	76,84	
	2-ci İsa Qəmbər	13,97	
	3-cü Hacıyeva Lalə Şövkət	3,62	
	Digərləri	5,57	
2008	1 st : İlham Əliyev Heydər oğlu	88,73	
	2 nd : İqbal Ağa-Zadə	2,86	
	3 rd : Mustafayev Fazil Qəzənfər oğlu	2,47	
	Digərləri	5,94	
2013	1 st : İlham Əliyev Heydər oğlu	84,54	
	2 nd : Cəmil Həsəni	5,53	
	3 rd : İqbal Ağazadə	2,40	
	Digərləri	7,53	
2018	1-ci 2-ci 3-cü		? ? ? ?

GISDI -nın Qeydi:

2003-cü il tarixindən etibarən keçirilən seçkilərdə sabit seçki hissləri müşahidə olunur.

Siyasi və Seçki Araşdırmaçıları bu seçkilərdə 2003-cü ildə İsa Qəmbərdən (13,97%) daha yüksək nəticəni təsdiq etmə şansı olan böyük təsirə malik liderlər tərəfindən təmsil edilən qarşı partiyaların olub olmaması barədə özləri özlərinə sual verməlidirlər.

Əlavə 6

Görüşlərin siyahısı

	Vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələri və mütəxəssislər	
1.	Xanım Vüsalə Hüseynova	“Demokrat İslahatçı Gənclər” İctimai Birliyinin sədri
2.	Cənab Əliməmməd Nuriyev	Konstitusiya Araşdırmalar Fondunun Prezidenti
3.	Professor Kamil Səlimov	“Azadlıqdan Məhrumetmə Yerlərinin Müşahidəsi” İctimai Birliyinin sədri
4.	Cənab Şahin Camalov	“İnsan hüquqları XXI əsr – Azərbaycan” Fondunun prezidenti
5.	Xanım Nailə İsmayılova	“Yeni Həyat” Humanitar və Sosial Dayaq İctimai Birliyinin sədri
6.	Cənab Rauf Zeyni	Milli QHT Forumunun Prezidenti
7.	Cənab Asif Əsgərov	Azərbaycan Demokratik Tələbə Gənclər Təşkilatının sədri
8.	Cənab Vüqar Bayramov	İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzinin sədri
9.	Xanım Lyudmila Xəlilova	“Qadınlar Bələdiyyələrin İnkişafı Uğrunda” İctimai Birliyinin sədri
10.	Cənab Azər Həsərat	Orta Asiya və Güney Qafqaz Söz Azadlığı Şəbəkəsi (CASCEN) İctimai Birliyi
11.	Cənab İbrahim Əliyev	Tətbiqi Araşdırmalar Fondunun Prezidenti
12.	Cənab Ümüd Mirzəyev	Beynəlxalq Avrasiya Mətbuat Fondunun rəhbəri
13.	Cənab Müşfiq Ələsgərli	Jurnalistlərin Həmkarlar İttifaqının sədri
14.	Professor Tamam Cəfərova	Universitet Məzunu Xanımlar Cəmiyyəti İctimai Birliyi
15.	Cənab Ramil İskəndərli	Hüquqi Təhlil və Araşdırmalar İctimai Birliyinin sədri

16.	Cənab Sahib Məmmədov	Vətəndaşların Əmək Hüquqlarını Müdafiə Liqası İcraıyyə Komitəsinin sədri
17.	Cənab Mübariz Əhmədov	Siyasi İnnovasiya və Texnologiya Mərkəzi
18.	Cənab Qorxmaz İbrahimli	Demokratik Seçki Mərkəzi
19.	Cənab Əhməd Əlili	İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzi
20.	KİV nümayəndələri	
21.	Cənab Vüqar Əliyev	Azərtac (rəsmi)
22.	Cənab Fuad Babayev	1905.az (özl)
23.	Xanım Aytən Əhmədova	ATV (özl)
24.	Xanım Ayşə İsayadə	ARB TV (özl)
25.	Xanım Ülviyyə Əlləzova	AZ TV (rəsmi)
26.	Cənab Sərvər Abdullayev	İTV (özl)
27.	Xanım Fərizə Əhmədova	Apa.az (özl)
28.	Xanım İlhamə İsabəlayeva	Trend.az (özl)
29.	Xanım Nigar Həsənli	Apa TV (özl)
30.	Xanım Nailə Həsənova	CBC TV (özl)
31.	Xanım Nurlana Mehdiyeva	Lider TV (özl)
32.	Cənab İslam Əşrəfov	Xəzər TV (özl)
	Siyasi Partiya təmsilçiləri	
33.	Xanım Sevinc Fətəliyeva	Yeni Azərbaycan Partiyası
34.	Cənab Elçin Mirzəbəyli	Bütöv Azərbaycan Xalq Cəbhəsi Partiyası
35.	Cənab Elnur Vəliyev	Azərbaycan Sosial Demokrat Partiyası
36.	Cənab Təhməz Məmmədov	Azərbaycan Sosial Demokrat Partiyası
37.	Cənab Tahir Kərimli	Vəhdət Partiyası
38.	Cənab Xanbəyev Kazımlı	Sosial Rifah Partiyası
39.	Cənab Elşən Musayev	Azərbaycan Demokratik Maarifçilik Partiyası

40.	Cənab Fuad Əliyev	Azərbaycan Liberal Demokrat Partiyası
41.	Cənab Qulamhüseyn Əlibəyli	Aydınlar Partiyası
42.		
	Namizədlər	
43.	Cənab İlham Əliyev (nümayəndə)	Yeni Azərbaycan Partiyası
44.	Cənab Zəhid Oruc	Şəxsi təşəbbüsü ilə namizədliyini irəli sürüb
45.	Cənab Qüdrət Həsənpuliyev	Bütöv Azərbaycan Xalq Cəbhəsi Partiyası
46.	Cənab Fərəc Quliyev	Milli Dirçəliş Hərəkatı Partiyası
47.	Cənab Rəzi Nurullayev	Cəbhəçilərin Təşəbbüs Qrupu
48.	Cənab Araz Əlizadə	Azərbaycan Sosial Demokrat Partiyası
49.	Cənab Hafiz Hacıyev	Müasir Müsavat Partiyası
50.	Cənab Sərdar Məmmədov	Azərbaycan Demokrat Partiyası